

A | Ω

keresztyén igazság

az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Új folyam 136. szám

2022. 4. szám

tartalom

igehirdetés

Menyesné Uram Zsuzsanna: Velünk az Isten / 1

kerekasztal - hitvalló egyház

Készítsétek elő az Úr útját! / 4

Tubán József: Gondolatforgácsok a hitvalló egyház tervezetéhez / 8

Isó Dorottya: Gondolatok a hitvalló egyház tervéhez / 18

Kovács László: Tiszta szándék – tisztázandó részletekkel / 22

Weltler Gábor: Az Úr útja készen van! / 25

tanulmányok

Tubán József: Szent István a szószéken.

Augusztus 20-ai igehirdetések a Lelkipásztor folyóiratban 2. rész / 30

könyvismertetés

Isó Zoltán: Egy igen titkos és különleges társaság / 45

Tartalmi összesítők / 48

keresztyén igazság

Az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 136. szám – 2022. 4. szám

Szerkesztette a Szerkesztőbizottság megbízásából: Isó Dorottya

A szerkesztőbizottság tagjai: Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla, Kovács László, Tubán József, Weltler Gábor

Olvasószerkesztő: Ittész Dániel

Tördelőszerkesztő: Dénes Tamás

Felelős kiadó: ifj. Zászkaliczky Pál

Kiadóhivatal: 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém **Felelős vezető:** Szathmáry Attila

HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng.szám: III./E1/20/1989

Velünk az Isten*

Jézus mondja: én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. (Mt 28,20b)

Máté evangéliumának utolsó mondata ez. Ezzel fejeződik be az evangélium. Máté Jézusnak utolsó olyan szavait írja le, amiket amíg velük volt, még hallottak a tanítványok. Aztán végleg eltávozott tőlük. Galileába, egy hegyre hívta tizenegy tanítványát a feltámadása utáni negyvenedik napon. Amint meglátták őt, a Feltámadottat, leborultak, térdre hulltak előtte. Tele volt a szemük és minden gondolatuk csodálkozással, még a hangjuk is elhalt. Végigélték vele ezt a pár évet: annyi mindent láttak és hallottak mellette. Szavai visszhangoztak bennük, amelyek – emlékeznek – különös erővel bírtak, megváltoztak emberi életek; érintéseit látták, amelyekben a betegség meghátrált, és éppé lett a béna láb vagy a vak szem; vagy csak betért akár Mátéhoz is egy vacsorára, és letelepedett a házában. Mindenki legnagyobb megdöbbenésére elfogadta meghívását, nem tért ki előle. Mert hát az ő házába ilyenféle tanítók nem nagyon jártak vendégségbe. Egy vámszedőhöz nem tértek be. Tudtak, amit tudtak. Valóban, nem volt makulátlan. Mégis eljött hozzá tanítványaival. Péter, János, Jakab, András meg a többiek is húzódoztak tőle, értették ők is a helyzetet. De Jézus nem tágított. Aztán érthetetlen módon őt is meghívta tanítványai közé, hogy tanúja legyen mindannak, amit cselekedett, amit szólt. Itt van leírva minden, saját népe számára az örömhír, hogy átadja azt, ami nagyon fontos, hogy higgyenek és örüljenek azoknak a beteljesedett ígéreteknek, amelyek Jézusban, a közējük érkezett Messiásban lettek a mindannyiuké.

Most a szívükben sok-sok kérdésre keresik a választ. Kétségek között vannak, kérdések merülnek fel bennük, amelyek közepette jó lenne, ha megnyugtatná őket Jézus. Egyszerűen nem kapnak feleletet. Ugyanakkor mégis. Jézus elmondja, hogy övé minden hatalom mennyen és földön. Elküldi tanítványait azzal az örömhírrrel szerte a világba, aminek tanújaul hívta el egykor őket, amire megtanította őket, amíg együtt volt velük. Elküldi őket, hogy tanítsanak, keresztesjenek az Isten nevében, hogy mutassák meg, van egy másik út is ebben a világban,

övé minden hatalom mennyen és földön.

ebben az életben. És ő mögöttük áll. Szavukban, tetteikben mögöttük áll és cselekszik. – Majd meglátjátok!

Amit Máté és társai az utolsó dolgoknak gondoltak, ami a búcsút illetve – tévedtek. Nagyon is tévedtek. Kétezer év telt el azóta. Sok szenvedést, kétséget, gyötrelmet látott ez a föld, és az Isten hallotta sóhaját a beteg emberiségnek. Mi azóta emlegetjük ezt a régi történetet, amely áthatotta, meghatározta minden nemzedék hitét és reménységét. Áthatotta fájdalomban és örömben; tartást adott neki, amikor üldözték és vallatták; vitték a jó hírért, írták, sokszorosították. Katedrálisokban hirdették, és csendes szobák magányában kulcsolódtak össze imára

* Elhangzott a Szombathelyi Evangélikus Diakóniai Központ munkatársi karácsonyán az evangélikus templomban 2021. december 16-án.

reménységben az ember kezei. Mert akkor és ott nem befejeződött valami, hanem éppen elkezdődött! Elkezdődött valami egészen új, egészen más, mint ami addig volt. Hit ébredt a szívekben! Világosság gyulladt a sötétségben! Reménység a reménytelenségben! Halálban az élet vette kezdetét! Új élet, amiről Jézus beszélt. Milyen régen is? Ki tudja azt pontosan! Mert már nem is az a lényeg, hogy számolgassuk, hanem az, hogy itt van, velünk van, mögöttünk áll minden hatalmával, minden napon...

Elkezdődött valami egészen új, egészen más, mint ami addig volt.

mint a karácsonyi díszeket. Hanem valamiképpen maradásra bírni. „[É]n veletek vagyok minden napon a világ végezetéig” (Mt 28,20b) – mondja Jézus. Ő, akinek valóban hatalmában áll ezt megtenni, meg is teszi! Mit kellene éreznünk?

már nem is az a lényeg, hogy számolgassuk, hanem az, hogy itt van, velünk van,

Amikor kislány voltam, akkor nem voltak telefonok, mobiltelefonok. Ha elmentünk egy hétre az iskolával táborba, akkor talán egy képeslap postafordultával visszaérkezett, és benne leírta anyukám, hogy minden rendben van, és várnak, ha visszaérkezünk. Legyek jó, vigyázzak magamra, fogadjak szót! És bizony, a hazatérés mindig izgalommal töltött el, hogy ott lesznek-e, várnak-e rám... És így volt! Csak bízni tudtam a szülői szóban, hogy ahogyan megígérték, úgy lesz... És ezek a súlyok áthelyeződtek később barátira, férjre, gyerekekre, és figyeltem arra, hogy ez nálunk is így maradjon. Mert ebbe a kimondott szóba és ígéretbe valaki belekapaszkodik! Valakinek örömet jelent, kitartást, biztatást ad!

Minden napon... Hogyan is kezdődött a mai nap? Vagy a tegnapi? Vagy az azelőtti? Ébresztő, pakolás, munkafelvétel. Telefonok, ügyintézés, kapcsolódások. Szupervízió, képzés. Tárgyalás. Valaki nyolcadszor kiált utánam negyedórán belül, pedig már máshol kellene lennem. Vízet kérnek a kettes szobából. Éppen az ágyát kell valakinek áthúzni, de jó lenne megmérni a lázát is. Gyógyszerezés és öltöztetés; hogy aludt, kedves? A papucs mindig leesik a lábáról és méltatlankodik, és nem akarja, hátráltat. Beszöl

a kimondott szóba és ígéretbe valaki belekapaszkodik!

valamit, amire nem válaszolhatok úgy, csípőből, mert azért mégsem! Etetni kell már, közben adminisztráció! Egy másik program indul.

Minden napon! Karácsonykor azt ünnepeljük, amit Máté is megírt evangéliuma elején: „„Íme, a szűz fogan méhében, és fiút szül, és Immánuélnak nevezik majd” – ami azt jelenti: Velünk az Isten.” (1,23). Ő pedig a régi, ősi próféciaát ismétli, mert tudja, most vált valóra. Nem külső nyomokat kell keresnünk, hogy karácsony lényegét megragadjuk, és marasztaljuk, nem nekünk

kell biztosítanunk Jézus számára a „terepet”, hogy érezzük és értsük. Ő megígérte: mögöttünk áll minden hatalmával, bennünk lesz, szavainkban, tetteinkben őt visszük, őt ragyogtatjuk fel minden napon. Ezt bátran higgyük!

Túrmezei Erzsébet írja egyik versében:¹
„Mert Jézus mindig, mindenütt ott van.
Ott a zajban, a mindennapokban,
küzdelmekben és feladatokban,
ott szenvedésben és kísértésben,
hogy felemeljen, őrizzen, védjen,
hogy tanácsoljon, segítsen, áldjon,
átvigyen tűzön és akadályon,
új erőt adjon úgy kegyelemben.”

Minden azon múlik, hiszed-e ezt? Hogy te magad hiteles tanú légy, és könnyebb legyen a rád bízottaknak. Lehet egyedül is, de az nem az igazi. Lehet erőből, de kifulladás, megfásulás és kiégés a szív. Hiszed-e ezt? Vele minden más. Küldetés akkor a nap, célja van, és értelme – mindennek! A nehéznek és a kellemetlennek is. Ha hiszed, akkor világítasz a sötétségben! A mécses sem méregeti maga körül a sötétség nagyságát, sűrűségét, hanem világít. Mert valaki lánggra lobbantotta, és dacol a sötétséggel. Ez a küldetése. A mécses pedig akarjon mécses lenni. Akarja azt, amivé a nagy Tervező megformálta és rendelte. Mert ő tudja jól, nem kell mindig a reflektorok erős fénye, olykor – nagyon sokszor – a mécsesek szolgálatára van szükség. Mert azok melegítenek, szolgálnak hűséggel a mindennapokban, és teszik ünneppé a hétköznapiakat. Ámen.

Vele minden más.

Áldott Krisztus-ünnepet kívánunk kedves Olvasóinknak!
Adja meg Urunk, hogy emberré születésének örömhíre megerősítse hitünket,
és gazdagítsa gyülekezeteink közösségét, hogy életünk terhei,
s a világ gonoszsága ellenére is reménységgel élhessük mindennapjainkat!

1 Túrmezei Erzsébet: Ahol ránk Jézus vár. In uő: *Emberré lettél, hogy ember legyek*. Budapest, 1979, Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 154.

Készítsétek elő az Úr útját!

A néhai győri lelkész, Ittész Mihály hagyatékából került elő az alább közölt dokumentum. Nem sokat tudunk arról, hogyan, milyen körülmények között, és ki vagy kik fogalmazták. Csak valószínűsíthető, hogy 1948-ban vagy az idő tájt született meg ez az írás, s talán a győri lelkészek között. Erre abból következtetünk, hogy Groó Gyula, aki abban az időben győri vallásantató lelkész volt, 1988-ban közzétett a Lelkipásztorban egy 1949 májusában Mátraszentistvánon megtartott beszélgetésen született, hasonló tartalmú eredményekről szóló beszámolót.¹

A dokumentum ma is aktuális témákat vet fel egyházunkkal kapcsolatban. Szerkesztőségünk négy tagja meg is fogalmazta a dokumentum alapján megszületett gondolatait. De biztatjuk Olvasóinkat, hogy saját maguk is gondolják át, gondolkodjanak róla, forgassák magukban. Ahogyan egykor ez az írat, úgy a most hozzáfűzött gondolatok is azzal a céllal íródtak, hogy egyházunk be tudja tölteni küldetését e világban, s ami őt ettől elválasztja, azt kitöröljük egyházunkból, ami pedig krisztusi, az megerősödjön az egyház közösségében.

(A szerkesztő)

Az Úr Jézus Krisztus, mielőtt az Atya üdvtervének végrehajtása után mennybe emelkedett volna, így szólt tanítványaihoz: „Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében, és tanítsátok őket, hogy tartsák meg mindazt, amit én parancsoltam néktek. Én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.”

Az egyház csaknem kétezer év óta végzi feladatát. Ebben a munkában, sok győzelem és siker mellett, sok szakadáson, tévedésen ment keresztül. Az emberiség a tudomány és technika fejlődésével az előző évszázadokban egyre inkább eltávolodott az evangélium tanításától, mert a közismertté váló tudományos ismeretek fényében az evangéliumi üzenetet kitalált legendának, erkölcsi nevelést célzó régi tanításnak ismerte meg. Ebben az elidegenülésben súlyosan vétkezett az egyház is. Vétkezett azért, mert az evangéliumi üzenetet egy többé-kevésbé önkényesen felépített világgép tanításához kötötte. Az isteni kinyilatkoztatást beállította egy olyan világrajz keretébe, amelyet túlnyomórészt emberi elképzelés alkotott, és erre az elképzelésre is rányomta az isteni kinyilatkoztatás bélyegét. Mikor azután ez a fizikai világgép a tudományos megismerések igazságai alatt összeroppan, az egyház nem a tévedések okát és az igazság tiszta megismerését tűzte ki célul, hanem az új megismerések mindinkább kétségtelenné váló igazsága ellen hadakozott. Ezzel maga is elősegítette a modern századok egyre erősödő istentelenségét, az evangéliumtól való eltávolodását.

Ebben az elidegenülésben súlyosan vétkezett az egyház is.

¹ Groó Gyula: Mátraszentistván, 1949. május. *Lelkipásztor*, 1988. 8. sz. 391–397.

A legújabb korban, mikor az egyház nagyjából elvesztette anyagi hatalmát és erkölcsi befolyását az emberiség nagy többsége fölött, egy megalkuvó, mosolygó, áldást osztogató szemet hunyással igyekezett bebiztosítani fennmaradását. Minél kevesebb zajt ütéssel őrizgette a megmaradt nyáját, s ha kérte a világ, áldást osztott rohamra induló fegyverekre, hazug kereszties hadjáratokra, propagálását vállalta olyan világi terveknek, amikhez Krisztus testének semmi köze sincs, és Isten üdvtervéből, az ítéletből, amely felé gyorsan száguld a világ, főleg csak a kegyelmet hirdette. Az egyház kegyelmet osztott, illetve ígért, a teljes megtérés szigorú követelése nélkül.

Egy történelmi korszak lezárulóban van, és egy új korszak kezdődik. Kezdetét vette a végső idő. A nagy harc csak most lángolt fel igazán. A középkor és újkor fordulóján megjelent Luther Márton, és nem véletlen, hogy akkor jelent meg.

Most is jönni kell egy tisztultabb látásnak, az idők méhében most van születőben. Nem nézhetjük tétlenül a vajúddást, segítenünk kell! Nem emberi akarás ez, Isten parancsolja nekünk.

A keresztyénség egyetemes papság. Minden hívő, a néki adott talentumok arányában, egyaránt felelős az egyház munkájáért és sorsáért. Az Úr Krisztus naponként megtérésre hívja egyházát, naponként megtérésre hívja az egész világot. Mi ezekben az utolsó időkben nem térhetünk ki a megtérésre hívó parancs elől, és minden erőnkkel hirdetni kell az ígét a sötétségnek, hogy világossággá váljon. Erre az egyház mai tespedt állapota Magyarországon és a világ egy pontján sem alkalmas.

Az Úr üzenetét minden hívőnek meg kell hallania, és az egyház mai állapotán életének minden erejével változtatni kell. Meg kell újulni minden hívőnek az ő szívében, és meg kell újulnia az egész egyháznak. Nem a pietista ébredési mozgalmak időleges felhullámzásával, hanem az Úr ítélete elé készülő komoly, bűn ellen küzdő élettel. Az egyházi férfiak nemzedékről nemzedékre szálló gyengesége miatt szerte a világon elterjedt a gyülekezetekben egy felszínes hangulatvallásosság. Van az emberek szívében egy kegyes sarok. Ennek kedvéért néha elmondanak egy-egy imát, áldoznak neki a templomban eltöltött egy-egy órával, azután vége. Életük további szakaszai függetlenek, sőt idegenek az ige tanításától. Ez pedig nem keresztyénség és nem vallásosság. Ezt nem szabad elhallgatnunk, hanem bele kell kiáltanunk közösségeink szívébe!

Meg kell értetni az emberiséggel, hogy az élet nem végződik a sírban, mert akkor nem lenne semmi értelme, értelmetlen dolog pedig nem lehet a mindenség legmagasabb megnyilvánulási formája. Ha pedig az élet nem végződik

a sírban, a létért való küzdelem sírig biztosító gondjaival szemben sokkal fontosabbak azok a gondok, amelyek a síron túl, az örök életbe vezetnek. Ez a földi élet nem öncél, hanem Isten igazságának megismeréséért van; azért élünk, hogy életünkben a sátán hazugságából Isten világosságához térjünk. Az út: Jézus Krisztus. Jézus Krisztusban való járás, az ő igéjének meg-

Az egyház kegyelmet osztott, illetve ígért, a teljes megtérés szigorú követelése nélkül.

szerte a világon elterjedt a gyülekezetekben egy felszínes hangulatvallásosság.

tartása. Jézus Krisztus a mi egész életünkre igényt tart. Minden erőnkre, akaratunkra! Csak úgy lehet a kegyelmet hirdetni, hogy az, aki elfogadja, annak mindenét Jézusnak kell ajándékozni.

Jézus *Krisztus a mi egész életünkre igényt tart.*

és szeretet megalkuvás nélküli harcát. Lapozzon vissza az első keresztyének történelméhez, és ne szégyelljen átvenni tőlük olyan szervezeti formákat és szokásokat, melyek a hitélet elmélyítésére ma is alkalmasak. Ne féljen vizsgálat alá venni a legvisszariasztóbbnak tűnő modern tudományos tételeket sem, és keresse meg bennük a kinyilatkoztatással kapcsolódó igazságot, mert lehetetlen, hogy ami igaz, ne illeszkedjen bele a kinyilatkoztatásba, amelynek lényege az igazság teljessége. Alkalmat kell teremtenie olyan előadások és evangelizációk tartására, amelyek felkutatják és használni merik az evangélium üzenetének olyan modern terminológiával történő közlését, amelyet megért és elismer a legújabb kor gondolkodó embere is. Fel kell

lehetetlen, *hogy ami igaz, ne illeszkedjen bele a kinyilatkoztatásba,*

Az egyháznak hitvalló egyháznak kell lennie. A hívőknek minden földi cél fölött elsősorban Isten országát, az igazságot és szeretetet kell keresnie. Ezt a feladatot kell célul tűznie minden keresztyén hívőnek. Az egyház vegye fel a hit deríténi az evangélium és a legújabb világkép kapcsolatát, és ebben az új szemléletben is hirdetni kell lelkeszeinknek és híveinknek az örökké változatlan lényegű igét.

E célok véghezviteléhez kell Nikodémusként újjászületnie az egész Egyháznak. Ebben a küzdelemben kell új, élő hitre tisztulnia Krisztus testének, felemelkedni a lankadságból, és semmitől sem rettegve élni és hirdetni az evangéliumot, mindenkihez szóló világos szavakkal.

A következőkben néhány pontban összefoglaljuk azokat a szükségessé vált reformokat, amelyeket a kívánt megújulás keretében a jelenlegi helyzetben elengedhetetlennek tartunk.

1. Ahhoz, hogy az egyház Urának, Krisztusnak parancsát kövesse, szükséges, hogy teljesen és valóságosan független legyen az államtól. Ebből a felismerésből adódik, hogy az államsegélyt a lehető legrövidebb időn belül (1-2 év) fel kell mondani. Ezen idő alatt meg kell szervezni a hiányzó pénzüsszegnek gyülekezeti alapjait.
2. A népegyházi formáról, mely a mai viszonyok közt már idejét múlt, át kell térni a hitvalló egyházi formára. Ezért sürgősen meg kell fogalmazni, hogy a Szentírás és hitvallási irataink valóságos tartalma alapján ma, itt, Magyarországon mi az evangélikus egyház hitvallása. Emlékeztetünk a német hitvalló egyház barmeni hitvallására, amelyet a hitleri fasizmus elnyomása alatt szükségesnek tartottak kinyilvánítani.
3. A hitvallást elismerők tagjaivá lesznek a hitvalló evangélikus egyháznak. Aki a hitvallást nem ismeri el, az a hitvalló evangélikus egyház missziói területévé válik. A hitvalló evangélikus egyháztagok vállalják az egyház anyagi szükségleteinek fedezését.
4. Haladó hagyományaink alapján biztosítani kell az egyház demokratikus vezetését, a vezetés demokratikus ellenőrzését.

5. Az állam és az egyház közötti tárgyalások az egyenjogúság és teljes szuverenitás alapján folyhatnak csak. A hitvalló egyház, ha erre az állam kényszeríti, vállalja a mártíromságot, egészében és minden egyes tagjában.
6. Aki a hitvallást nyíltan vagy cselekedeteiben megtagadja, azt a hitvalló egyházból ki kell zárni.
7. Az úrvacsora szentségének méltó vételét bünbánati előkészítéssel kell megoldani. Minden megkeresztelt és konfirmált evangélikus (tehát azok is, akik az egyház hitvallását nem írták alá), részesülhetnek az úrvacsora szentségében.
8. A keresztség szentségében minden megkeresztelt szülő gyermeke részesülhet, ha ezt a szülők kérik. A megkeresztelt gyermekek csak konfirmáció után lesznek tagjaivá a hitvalló egyháznak.
9. A konfirmációra jelentkezők életkorát 18-20 évben kellene megállapítani (alsó korhatár). A konfirmáció hitvallástétel: minden konfirmált tagjává válik a hitvalló egyháznak.
10. A hitoktatás fakultatív, de hitvalló egyháztag megkeresztelt gyermeke szükségszerűen hittanra jár.
11. Az ifjúsági munkát a lelkész segítségével maga az ifjúság végezze. Az ifjúsági munka szerveződjön gyülekezetenként, de legyen bizonyos mértékig független, önálló a gyülekezettől. Az egyes gyülekezetek ifjúsága felelősséget érez a többi gyülekezet ifjúságával szemben. Az orsz. ifjúsági munka legfőbb irányítója a független, közvetlenül a püspökök alá rendelt ifjúsági lelkész és a világiakból álló vezető tanács. Az ifjúság a holnap gyülekezete. A XX. sz. keresztyén életfolytatását csak az ifjúság képes kimunkálni.
12. A missziói munkára, mivel ez külön karizmákat feltételez, missziói központot kell felállítani. (Bel- és külmiszió.) A missziói központnak a lelkészekon kívül állandó világi munkásai is legyenek. A missziói központon belül külön kutató munkaközösséget kell szervezni, egyházi és világi munkásokból, akik az elmélet és gyakorlat vonalán keresik, kutatják, és imádkoznak azért, hogy a megkezdett úton továbbhaladjunk, arról le ne térjünk, se jobbra, se balra. Konkrétan: fel kell derítenie a keresztyén hit és a legújabb világkép kapcsolatát, és meg kell határozni azokat a gyakorlati módszereket, amelyek segítségével Isten Szent Lelke hatásosan eléri a mai embert is.

néhány pontban összefoglaljuk ... a szükségessé vált reformokat,

Egyetlen reményünk, hogy mindez nem csupán emberi nagyot akarás,

Egyetlen reményünk, hogy mindez nem csupán emberi nagyot akarás, hanem a Szent Lélek munkája, és Ő meg is fogja őrizni szíveinket és gondolatainkat a Krisztus Jézusban.

Gondolatforgácsok a hitvalló egyház tervezetéhez

Fogalomtisztázás

Mi az egyház? Ennek legtisztább meghatározásával az ágostai hitvallásban (7,1) találkozunk. Eszerint: „Az egyház pedig a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.”¹ Az egyházfogalomnak ez a meghatározása tehát nem jogi és nem közösségi alapon jelöli meg az egyház lényegét és határait, nem emberi cselekvésre vagy formákra hagyatkozik, hanem Isten cselekvésére. Ha ez a cselekvés megszűnik, illetve ha ezt a cselekvést figyelmen kívül hagyjuk, azaz marginalizáljuk az egyház lényegét jelentő igehirdetést – értve ezen a látható ígét, vagyis a szentségek szolgálatát is –, akkor az egyházat alkotó szociológiai közösség csakugyan megszűnik egyház lenni. Amikor a népegyház és a hitvalló egyház viszonyát vizsgáljuk, ezt a körülményt nem hagyhatjuk figyelmen kívül.

Mit jelent a népegyház és mit a hitvalló egyház? Népegyháznak nevezzük azt a tradicionális keretek között élő keresztyén közösséget, amely ugyan széles tömegeket köt magához, ám

ez a kötődés meglehetősen laza, alapvetően formális, és legfeljebb a hagyományos egyházi alkalmakon – az istentiszteleteken, a hitoktatás és a konfirmációi folyamat során, a kazuális eseményeken – való aktív vagy passzív részvé-

ezt a körülményt *nem hagyhatjuk figyelmen kívül.*

telre szorítkozik. Tagjai többnyire születésük, illetve keresztségük, valamint családi kötődésük és területi hovatartozásuk alapján válnak a részeivé.

A hitvalló egyházban a formális keretek, illetve a tradíciók egy része gyakran háttérbe szorul, másodlagossá válik. Az egyházi élet a megszokott alkalmakat akár átértelmezve jóval dinamikusabb, a tagok egymáshoz való kötődése kevésbé az adottságokon és a formális kapcsolattartáson, mint inkább a közösség létén és az azon belüli szolgálaton alapul.

Fontos megjegyezni, hogy e két meghatározás – amelyekre természetesen nem tekinthetünk a teljesség igényével – nem teológiai, hanem szociológiai fogalom. Így bár a teológiai közbeszédben a népegyház inkább negatív, a hitvalló egyház pedig pozitív fogalomként jelenik meg, ezek alapján óvakodnunk kell az értéktélelettől. Ennek megfelelően azt sem lehet kijelente-

ni, hogy a hitvalló egyház attól életképes, hogy nem értékeli a szervezeti kereteket vagy a tradíciót, mint ahogyan azt sem állíthatjuk, hogy a népegyház nem végez missziói tevékenységet. Analógiaként utalhatunk a politikatudomány

Fontos *megjegyezni, hogy e két meghatározás ... nem teológiai, hanem szociológiai fogalom.*

1 Bódi E. – Reuss A. ford. *Ágostai hitvallás*. Budapest, 2008, Luther Kiadó, 24. /Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 2./

által használt néppárt fogalmára: ez olyan politikai közösséget jelöl, amelynek nem csupán a társadalom bizonyos részei – idősek, fiatalok, munkások, vállalkozók stb. –, hanem annak valamennyi rétege számára létezik koherens üzenete, és így széles merítéssel tud tömegeket bekapcsolni a maga tevékenységébe.

Ha az egyház bibliai küldetésére tekintünk, akkor ugyanezt a széles merítést látjuk: „Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá *minden népet*, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek” (Mt 28,19-20), illetve „Menjetek el *szerte az egész világba*, hirdessétek az evangéliumot *minden teremtménynek!*” (Mk 16,15) Lukácsnál is ugyanezt olvassuk: „[...] hirdetni kell az ő [Jézus] nevében a megtérést és a bűnbocsánatot *minden nép között*, Jeruzsálemtől kezdve.” (Lk 24,47) Ugyancsak Lukácstól olvashatjuk: „Ellenben erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, *sőt a föld végső határáig.*” (Ap-Csel 1,8; *kiemelések itt és a korábbiakban is – T. J.*) Ez a mandátum tehát a szó helyes és nemes értelmében vett népegyházra vonatkozik, amelynek mindenki számára van mondanivalója.

Ha pedig visszanyúlunk az ágostai hitvallás meghatározásához, akkor azt is látjuk, hogy ez a mondanivaló az igehirdetésben koncentrálódik: vagyis a széles tömegeket megszólító népegyház addig egyház, amíg ez a megszólítás a tiszta és igaz evangélium hirdetésével történik. Ebből az is következik, hogy amennyiben kritikát gyakorolunk a népegyház mint megjelenési forma felett, akkor nem elsősorban a keretekben, a szociológiai vagy jogi háttérben, a tradicionális létmódban, hanem sokkal inkább a tiszta evangélium hiányában kereshetjük a válság okát.

Ez a mandátum tehát a szó helyes és nemes értelmében vett népegyházra vonatkozik

Az elitizmus veszélye

A fenti szentírási idézetek arra utalnak, hogy az egyháznak minden történelmi kor és minden közösség vagy ember számára van mondanivalója – ez az evangélium, a Krisztus által szerzett bűnbocsánatról való tanúságtétel –, ezért a mandátuma is határtalan. Pál így utal erre: „Krisztusban tehát nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban.” (Gal 3,28) Jézus és tanítványai révén az egyház gyökerei a zsidó tradícióra nyúlnak vissza, így pedig világosan látszik az egykori paradigmaváltás: a vallási törvény minél tökéletesebb megvalósítására alapozott és az erre gondot nem fordítóktól elhatárolódó farizeusi kegyességhez képest az egyház mindenki felé fordul. Az egyház ugyanis evangéliumot hirdet, vagyis nem követel és feladatot szab, hanem ajándékozik. Ha törvényt hirdet, azt azért teszi, hogy nyilvánvalóvá legyen: mindannyian rászorulunk Isten megigazító irgalmára, és nincsenek érdemeink az ő színe előtt.

a tiszta evangélium hiányában kereshetjük a válság okát.

Ennek tükrében értelmezendő a tradicionális meghatározás az egyház egyetemességéről. A kifejezés a IV. századi egyházi szövegektől állandósul, egyrészt a niceai zsinaton (321) megfogalmazott hitvallásban, a niceai hitvallásban (ἐκκλησία καθολική), másrészt a Balkánon

**nem követel és feladatot szab,
hanem ajándékoz**

működő Nicetas püspök keresztes hitvallásában (*ecclesia catholica*), amely az apostoli hitvallás egyik korai változatának tekinthető. A görög καθολική és a latin *catholica* jelző jelentése: 'egyetemes, általános, mindenre kiterjedő, minden

egybefoglaló, határtalan, korlátlan'. Az egyháznak ezt az egyetemességét, katolicitását² éppen az a mandátuma adja, hogy mivel minden ember megigazulásra szorul, ezért mindenkinek hirdetni kell a Krisztus által megszerzett bűnbocsánatot. Az egyháznak tehát nem egy bizonyos szintet teljesítő elítélés van küldetése, hanem minden bűnbocsánatra szorulóhoz, vagyis minden emberhez.

Amikor hitvalló egyhárról és népegyhárról beszélünk, fokozottan kell ügyelnünk arra, ne-hogy a hitvalló egyház a „tiszták”, a „valódi keresztyének”, mintegy a „beavatottak” elkülönült közösségévé váljon. Erre az egyháztörténet nem kevés szomorú példát kínál. Viszont egy ilyen

**nem egy bizonyos szintet teljesítő elítélés
van küldetése, hanem minden bűnbocsánatra
szorulóhoz, vagyis minden emberhez.**

elítélés formálódó közösség éppen hogy elveszíti missziói jellegét, mivel hajlamossá válik önma-gával foglalkozni, miközben a rajta kívül állókat inkább tekinti ellenfélnek, akiktől el kell határolódnia, mint az igehirdetés célpontjainak.

Válság

Nyilvánvaló, hogy az egyház ma hazánkban (is) válságot él át. E válság tünetei a következők: létszámbeli elerőtlenedés, az egyházi élettel kapcsolatos érdektelenség, gazdasági nehézségek. E válság egyrészt külső okokra is visszavezethető, hiszen a szekularizáció tagadhatatlanul jelen

**az egyház ma hazánkban (is)
válságot él át.**

van az európai társadalmakban a XVIII. század óta, illetve az is tény, hogy léteznek olyan köz-gondolkodást formáló erők, amelyek kifejezet-ten leszámolandó ellenségként tekintenek az egyházra. Ezekről függetlenül azonban kényte-

2 Jóllehet a „katolikus” kifejezés, miután néhány felekezet kisajátította és a nevében is hordozza azt, némileg terhelte vált, evangélikusokként bátran alkalmazhatjuk önmagunkra, minthogy a szó eredeti értelmében a lutheránus keresztyénség is az egyetemes, vagyis katolikus egyház megjelenítése. Ugyanígy használja a kifejezést a maga természetességében az ágostai hitvallás, illetve maga Luther is, aki római ellenfeleit sohasem nevezi katolikusoknak, hanem pápistáknak vagy romanistáknak, megkülönböztetve őket az egyetemes, vagyis „katolikus” egyháztól.

lenek vagyunk a saját házunk előtt söpörni, ha a válságot átélő egyház helyett a válságot túlélő egyházat akarunk építeni.

Megfigyelhetjük, hogy amikor az egyház megújulásáról indítunk vitát, az leginkább a mellékes dolgokra irányul. Talán azért, mert ebben az esetben nem szorulunk rá arra, hogy lényeges dolgokon változtassunk. Megoldódik-e vajon az egyházat tépázó válság azzal, ha a népegyházi kereteket lebontjuk, és egyszerűsítjük vagy minimalizáljuk az egyház szervezetét? Nem, hiszen jelenleg sem azzal van baj, hogy hány egyházmegyében vagy egyházkerületben működik az egyház. A hazai evangélikusság nem lenne élőbb közösség azáltal, ha például három helyett csak egy püspöke lenne, illetve ha nagyobb egyházmegyéket alkotnánk, azok vezetőit pedig esperes helyett szuperintendenseknek keresztelnénk el. Nem a népegyházi keretekkel van baj, hiszen azok kétezer éve fennállnak – nyilván nem teljesen változatlan formában –, hanem azzal, hogy ezeket a kereteket képtelenek vagyunk megtölteni a megfelelő, mások számára is vonzó tartalommal.

Ezzel pedig máris megérkeztünk a probléma gyökeréhez. Az egyházat az igehirdetés különbözteti meg más közösségektől, mutathatunk rá az ágostai hitvallás álláspontjára. Ha válságba jut az egyház, elsőként ezen a téren kell a megoldást is keresnie. Napjaink megváltozott média-viszonyai közepette – amelyek egyébként soha nem remélt lehetőségeket nyitnak az egyház előtt – mintha éppen az igehirdetés szorulna háttérbe. Ha magunkat csupán mint kellemes és vonzó közösséget bemutató propaganda folyik

Az egyházat az igehirdetés különbözteti meg más közösségektől,

televíziós, rádiós és internetes istentiszteletek közvetítése során, egy fajta „esztrádműsorra” könnyítve az igehirdetés és az oltáriszentség kettőssége köré felépítendő istentiszteletet, annak nincs missziói ereje. Ha a küldetésünket elsősorban szociális, karitatív bázisra szorítjuk le, ha az emberi irgalmasság kétségkívül fontos szerepét az Isten bűnbocsátó irgalmasságának meghirdetése elé helyezzük, akkor nincs mivel meghódítani a szíveket. Ha igehirdetésünkben és hitoktatásunkban Isten személye és cselekvése helyett csupán az emberi élményekre – közösség, kibékülés, önértékelés stb. – koncentrálunk, akkor mivel tudnánk fontossá tenni az emberek előtt Isten országának ügyét? Ha a szószéken nem merjük helyesen hirdetni a törvényt, ha nem szólunk az Istentől elválasztó és ezért az életünket megnyomorító bűn nyomasztó valóságáról, akkor nem válik elementáris erejű felszabadító élménnyé az evangélium sem.

Az egyház válságából nem a népegyházi keretek fellazítása, hanem a tiszta tanítás komolyan vételének szigorítása vezet ki.

Egyházfenntartás

A kérdésnek természetesen létezik anyagi vetülete is. A gyülekezetek jelentős része fenn tudja tartani a saját szorosabban vett működését a helyben élő hívek adományaiból, ám itt vége is szakad az anyagi lehetőségeiknek. Fejlesztésre, rendkívüli kiadásokra – mint például egy

épület felújítása – már külső forrást kell igénybe venniük. Ez részben megoldott a különféle pályázatok révén. Ezekon felül közegyházi támogatásra is szükségük van, ám ezek a pénzek már jelentős részben állami forrásból származnak, még ha formálisan az egyház központi költségvetéséből utalják is ki őket.

Magában foglalja-e ez a helyzet az egyház államtól való függésének veszélyét? Kétségkívül, különösen akkor, amikor a politikai térfélen léteznek olyan zsigerileg egyházellenes erők, amelyek szeretnék marginalizálni az egyházat a társadalomban, templomokon kívül végzett szolgálatát. Emlékeztünk rá: ezeknek az erőknek a korábbi nemzedékei a XX. század má-

sodik felében pontosan ezt tették, az egyházi javak államosításával és így az egyház gazdasági alapjainak összedöntésével kiszolgáltatva az egyházat az állam kezébe.

Magában foglalja-e ez a helyzet az egyház államtól való függésének veszélyét?

A veszedelem azonban elsősorban nem innen érkezik, hanem megint csak belülről. A gyülekezetek fenntartását szolgáló egyházfenntartói járulékok ugyanis számos egyházközségben mindössze jelképes összeget jelent. Havi lebontásban ez olykor nem éri el az ezer forintot sem – egy olyan környezetben, amelyben egyébként 2021 augusztusában a havi nettó átlagkereset 285.100 forintot tett ki.³ Ismert, hogy egyes gyülekezetekben nem mernek emelni a jelképes összegben – évi négy-ötezer forintot! – attól való félelmükben, hogy akkor majd még kevesebben

A veszedelem azonban elsősorban nem innen érkezik, hanem megint csak belülről.

fognak fizetni. Ugyanakkor az a gyakorlati lelképásztori tapasztalat is rendkívül árulkodó, hogy többen kifejezetten azért hajlandók évente ezt az elenyésző összeget a gyülekezetük fenntartására áldozni, hogy a haláluk esetén ne legyen akadálya az egyházi temetésnek. A céljuk tehát egy társadalmilag elvárt, ráadásul éppen a halálhoz kapcsolódó tradíció megőrzése, és nem az élő gyülekezet fenntartása. Persze, hiszen a megkereszteltek egy részének gyakorlatilag nincs köze a saját egyházához és gyülekezetéhez, és így annak fennmaradásában, fejlődésében sem érzi érdekeltnek magát. A népegyház mindenesetre azzal nyugtatja meg ezeket az embereket, hogy a jelentéktelen éves összeg befizetésével ők is teljes jogú egyháztagok – a gyakorlat nyelvére fordítva: igénybe vehetik a szolgáltatásokat –, annak ellenére, hogy az istentiszteleteken nem jelennek meg, a gyülekezet életében nem vesznek részt, az egyházzal kapcsolatot nem tartanak, beleértve ebbe annak érdemi fenntartását is. A gyülekezet adott esetben mégis arra szorul, hogy éppen ezeknek az embereknek a rendkívüli alkalmakhoz, kereszteléshez, esküvőhöz, konfirmációhoz, temetéshez kötődő – elvárt? –, a rendszeres egyházfenntartói járuléknak akár öt-tízszeresét is kitevő adományaira inkább építsen, mint a gyülekezetet fenntartani képes, elfogadható arányú egyházfenntartói járulékaikra.

3 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker2108.html> (letöltve: 2022. november 23.)

Intézmények és gyülekezetek

Elfogadott jelszóvá lett egyházunkban az elmúlt évtizedekben, hogy az egyház a gyülekeze- teiben él. De valóban így van ez? Sajnos így: jelszóvá lett, de nem gyakorlattá.

Azt látjuk ugyanis, hogy miközben gyülekezetközpontúságról beszélünk, egyre inkább elő- térbe kerülnek az intézmények. Természetesen nem az a baj, hogy az egyház oktatási vagy szociális intézményhálózatot működtet, hiszen ez kezdetektől fogva jelen van Krisztus népének közösségében.⁴ Azt ugyanakkor joggal kérdezhetjük, hogy ezek az intézmények valóban a gyü- lekezetek részeként működnek, vagy valamiféle független létesítmények a gyülekezet mellett.

Harminc éve van lehetőségünk hosszabb akadályoztatás után ismét a saját iskoláinkban fog- lalkozni az ifjúsággal. Harminc év alatt felnőtt egy nemzedék, amely evangélikus iskolákban végezte a tanulmányait. A kifejezés ebben az esetben szó szerint értendő: a tanulmányaikat végezték ezek a fiatalok, de kevés kivételtől

eltekinthető nem váltak ez egyház és a helyi gyü- lekezet szerves részeivé, aktív tagjaivá. Történt ez azért is, mert sokan közülük eleve az egy- házhoz csak lazán, többnyire formálisan kötődő

szülők gyermekeiként kerültek be az evangélikus iskolába. (Nem értve ide természetesen az iskoláinkban tanuló, de más felekezetű gyermekeket.) Számukra vonzó volt ugyan az evangéli- kus iskola, de nem az evangélikussága miatt, hanem – ami egyébként nyilván nem lényegtelen – szakmai színvonala okán.

Ideje feltennünk a kérdést: a gyülekezeteinknek vannak-e a saját működésüket, utánpót- lásukat, megerősödésüket biztosító, missziói lehetőségeket is magukban foglaló intézményei, vagy az önálló, mellesleg elsősorban állami támogatásból élő, kellemesen hangzó statisztikai adatokat gerjesztő intézmények mellett vegetálnak-e a gyülekezetek?

egyre inkább előtérbe kerülnek az intézmények.

A biztos fogyás útja

E sorok írásakor éppen népszámlálásra készül az ország, amelyet az egyházban is izgatott készülődés kísér. Formális és intézményesített szinten mindenképpen. Ugyanakkor semmi jelét nem látjuk annak, hogy ezzel párhuzamosan az adatok mögött megbúvó tényleges változások, mozgásokat késznek mutatkoznánk figyelemmel kísérni.

Klasszikus problémája a kistelepüléseken működő gyülekezeteknek az a fajta elvándorlás, amikor a helyben nevelkedett fiatalok nagyvárosba költöznek, ám a formális kapcsolatot to- vábbra is az eredeti gyülekezetükkel tartják. Ez a kapcsolat többnyire valóban formális, hiszen már csak a távolság miatt sem élhetnek benne szervesen ebben a gyülekezetben. Az viszont

⁴ A rendszeres egészségügyi és szociális háló kialakításának a keresztyénné váló Európában, a kolostorokhoz kötődő isptályok rendszerében vannak a gyökerei, az állam csak a modern korban vállalta magára azt a fel- adatot. Ugyanez mondható el az oktatási intézményekről is.

még nagyobb baj, hogy immáron saját döntésükként annak a gyülekezetnek sem válnak a tagjaivá, amelynek a területén ténylegesen élnek. Egyházfenntartást az eredeti gyülekezetükben fizetnek – még rosszabb esetben megfizetik helyettük a szüleik –, az esküvőjüket a szülőfalu templomában tartják, a gyermekeiket oda viszik megkereszteltetni. Sőt: ragaszkodnak ahhoz, hogy a gyermekek konfirmációjára is ott kerüljön sor, miközben a tényleges lakóhelyükön működő gyülekezet számára láthatatlanok maradnak.

Ha a népegyházi keretek valamire alkalmasak, akkor az ilyen eltűnt hívek számon tartása mindenképpen ide sorolandó. Ennek persze alapfeltétele lenne a költöző hívek együttműködése, ami viszont a legritkábban valósul meg. Annál inkább kell az ilyen esetekben tisztességesen

Ha a népegyházi keretek valamire alkalmasak, akkor az ilyen eltűnt hívek számon tartása mindenképpen ide sorolandó.

eljáró, azaz az elköltözöttet a tényleges lakóhelyén működő gyülekezethez irányító lelkésznek számolnia a saját híveinek ellenkezésével: a családjával, amely szerint a lelkész nem hajlandó megkeresztelni a nem helyben élő unokát; vagy a presbiterekével, akik szerint a lelkész meg-

fosztaná őket a már évtizedek óta nem helyben élők egyházfenntartói járulékától.

Ez a helyzet az, amin nem fog változtatni semmiféle népszámlálási stratégia. A gyülekezet-plántálási program, vagyis a tudatos építkezés annál inkább, amennyiben azt átgondoltan folytatjuk. Ennek azonban együtt kell járnia a tudatformálással. Azzal tudniillik, hogy az egyház és a templom ne pusztán megható gyermekkori emlék legyen, hanem élő valóság akkor is, amikor valaki egy másik helyre költözve egy merőben új közösségben – ám ugyanannak az egyetemes anyaszentegyháznak a valóságában! – találja magát.

Lelkészközpontúság és civil aktivitás

Az egyház akkor él, ha a tagjai meg is élik az egyházat, nem pedig vallásos igényeket kielégítő szolgáltatónak tekintik. Szomorú tapasztalat, hogy napjainkban az evangélikus egyház mintha éppen ott támogatná a civil aktivitást, ahol annak nincs helye, és pontosan ott válik egyoldalúan lelkészközpontú közösséggé, ahol pedig a gyülekezetek laikus tagjainak az aktivizására volna mód és szükség.

A sokat emlegetett egyetemes papság nem azt jelenti, hogy az egyház minden tagjának a lelkési szolgálatot érintő jogosítványa van. Az egyházat az ige tartja életben, azt pedig már az ágostai hitvallás megállapítja (14), hogy „senki sem tartozik tanítani és a szentségeket kiszolgáltatni az egyházban, csak az, akit erre szabályszerűen elhívtak”.⁵ Át kell tehát értékelnünk a lelkési és a laikus elem szerepét. Látnunk kell, hogy a lelkész nem az „alkalmazottja” a gyülekezetnek – legfeljebb a világi munkajog vonatkozásában –, hanem a vezetője. Nem a presbitériumnak kell irányítania a lelkészt, hanem a lelkésznek a presbitériumot. A presbiterek

5 Bódi E. – Reuss A. ford. *Ágostai hitvallás...* (1. jz.), 29.

és a gyülekezet laikus tagjai ugyanakkor szolgatársai a lelkésznek, vagyis az egyházban való aktivitásuknak arra kell irányulnia, hogy azzal megteremtsek az igehirdetés szolgálatának külső feltételeit.

Ezzel szemben a jelenlegi – közegyházi intézkedések által nem kis mértékben támogatott – helyzet ennek mintha éppen az ellenkezője lenne. A gyülekezetek világi tagjai, vezetői olyan jogosítványokat éreznek a magukénak, amelyek egy egészséges modellben a lelkészi szolgálathoz tartoznának. (Például az istentiszteletek formájának vagy időpontjának, az úrvacsora gyakoriságának kérdésében.) Ugyanakkor a lelkész gyakran kénytelen adminisztratív, pénzügyi, technikai téren egymaga munkálkodni, holott éppen itt lenne helye a civil szolgálatvállalásnak. Így aztán a lelkész nem egyszer olyan ügyekben tartozik vállalni az anyagi vagy büntetőjogi felelősséget, amelyekkel kapcsolatban gyakorlatilag nincsen döntési jogköre, miközben akik ténylegesen döntenek, semmiféle felelősséggel nem rendelkeznek.

Érdemes megemlíteni azt is, hogy ezzel párhuzamosan a lelkészek felé irányuló elvárások igen csak egyoldalúak. A gyülekezetek – de maga az egyházi felsőbbség is – komoly figyelmet szentel a lelkészek életvitelében adódó esetleges problematikus kérdéseknek. Ez elfogadható lenne, ám csak abban az esetben, ha a gyülekezet egyéb szolgálattevőit ugyanilyen mércével mérnék. Mégsem ez történik: a lelkész egy-egy erkölcsi botlása adott esetben egy hosszú szolgálat megakasztását, illetve a tévelygő lelkész megbélyegzését hozza magával, viszont bármilyen magas tisztséget ellátó laikus szolgálattevő esetében ugyanaz az élethelyzet semmilyen jelentőséggel nem bír a közegyházi megítélés szerint.

a lelkészek felé irányuló elvárások igen csak egyoldalúak.

A konfirmáció mint kairoz

Bár hosszas előkészület után, mégis szinte meglepetésszerűen következett be nemrégben olyan fordulat a Magyarországi Evangélikus Egyház életében, amely soha nem látott kairozst teremt(het) a hitvalló egyház felé való elmozdulás tekintetében. Ez pedig nem más, mint a konfirmáció szerepének és gyakorlatának megváltozása. A változás lényege – talán csak egyelőre – az, hogy a teológiai súlypontjait tekintve szervesen a keresztséghez tartozó konfirmációt és az első úrvacsoravétel eseményét végre elválasztottuk egymástól. Valóban tarthatatlan volt a korábbi helyzet, hiszen a konfirmációhoz kötött első úrvacsoravétel többnyire egyben az utolsó is volt az evangélikusnak kereszteltek tömegei számára.

Hátravan azonban a konfirmációnak mint a tudatos hit vállalásának újraértelmezése. Talán maguknak a lelkészeknek sem árt tudatosítaniuk magukban, hogy a konfirmáció – a latin szó jelentése 'megerősítés' – nem valamiféle megismételt, megerősített emberi fogadalom, hanem Isten cselekvése: mindannak a megerősítése, amelyet Isten annak idején a még öntudatlanul

soha nem látott kairozst teremt(het) a hitvalló egyház felé való elmozdulás tekintetében.

megkeresztelt gyermekkel tett, és amit neki akkor ígért. Vagyis nem egy formális ünnepegről van szó, hanem tulajdonképpen a keresztségre való emlékeztetésről, és mindannak a tudatos átéléséről, amit a keresztség jelent. Ez pedig nem más, mint az egyház közösségében való élet az örök élet reményében. A konfirmáció tehát helyes értelmezése szerint nem más, mint a hitvalló egyház közösségében megtett legelső lépés.

Formális, ráadásul a tőle elválasztott első úrvacsoravétel révén még üresebb ünneplés marad viszont a konfirmáció akkor, ha továbbra is a gyülekezettel csak névleges kapcsolatot tartó szülők kamaszodó gyermekeit konfirmáljuk meg. Tudatformálásra van szükség, amit – hiszen a konfirmációról van szó – már a keresztelés napján el kell kezdeni. Természetesen így is sokan lesznek – mindig is voltak –, akik csupán néhány „alapszolgáltatást” várnak el az egyháztól, amiért jelképes összegű egyházfenntartást is hajlandók fizetni, de ezt a tudatformálást akkor sem szabad elengedni, és szomorúan tudomásul venni, hogy a híveink szolgáltatóként tekintenek az egyházra.

Szükséges volna például egységesíteni, voltaképpen – bár egyházunkban ezt a szót szinte ki-ejteni sem ildomos – kötelezővé tenni azt a gyakorlatot, hogy a keresztség szentségét kizárólag a gyülekezeti istentisztelet keretében szolgáltassuk ki. (Leszámítva természetesen a szükségkeresztséget.) Az ugyanis nem családi esemény, hanem az egyház, illetve a helyi gyülekezet ünnepe, és ezt a keresztséget kérő családdal is így kell láttatni. További lépésként arról sem ártana egységes és megkerülhetetlen intézkedést hozni, hogy a fiatalok kizárólag a saját tényleges gyülekezetükben részesülhessenek konfirmációban, hogy ezzel valóban a részeivé is váljanak a gyülekezetnek.

Hitvallási helyzet

Hitvalló egyházzól beszélünk, hitvallásra pedig akkor van szükség, amikor hitvallási helyzet alakul ki. A niceai hitvallást azért fogalmazták meg eleink, mert olyan tévtanítások kereszttüzébe került az egyház, amelyek kétségbe vonták Krisztus dicsőségét. Az ágostai hitvallást azért állította össze Melancthon, mert a legmagasabb állami fórum előtt bizonyítania kellett az egyháznak, hogy nem újításokat vezetett be, hanem szilárdan köti magát az eredeti apostoli tradícióhoz. A keresztség során az apostoli hitvallást is azért mondjuk el, mert ezzel fejezzük ki az ördögnek való ellentmondásunkat, és az Isten országának ügye melletti elköteleződésünket. Ezeket nevezzük hitvallási helyzetnek (*status confessionisnak*), olyan helyzetnek, amikor az egyháznak akár áldozatvállalások árán is ki kell fejeznie az Isten ígéjéhez kötött álláspontját.

Igen: ennek tükrében minden egyes kereszttelő hitvallási helyzet, mert az ige és a víz Isten kegyelmes cselekvéseként a hozzá való hűséget munkálja. Biblikusan szólva: szövetséget köt az Úr a megkeresztelttel.

Ma hitvallási helyzetben élünk? Kétségkívül. A világban felerősödtek a keresztyénellenes indulatok. Ázsiában és Afrikában a mind szélsőségesebbé váló iszlám, Európában és Észak-Amerikában pedig a különös módon már a konzervatív politikai erők jó részét is uraló globalista-neo-marxista nyílt társadalom eszméje az, amely igyekszik felszámolni nemcsak a keresztyénséget, hanem az arra épült kultúrát is.

Ez önmagában egyébként még nem volna különleges élménye az egyháznak, hiszen Krisztusnak a világban zarándokoló népe állandóan ki van téve a világgal való konfliktusoknak: „Ha a világból valók volnátok, a világ szeretné a magáét, de mivel nem a világból valók vagytok, hanem én választottalak ki titeket a világból, azért gyűlöl titeket a világ.” (Jn 15,19) Ami hitvallási helyzetet teremt, az az, hogy maga az egyház egyre inkább feladja ezt a világgal való szükség-

Ma hitvallási helyzetben élünk? Kétségkívül.

szembesítését, és idomul a világ elvárásaihoz. Vallási szolgáltatásokat persze így is tud nyújtani, még ha ezek nem minden esetben az apostoli tanítás köré épülnek is fel, hanem például mentálhigiénés háttérűek. Egy hitében meggyengített, az apostoli tradíciót közömbösnek tekintő, a világba kényelmesen betagozódó népegyház még akkor is képes lenne fennmaradni, ha netán egy valamikori kormányzat mondjuk az azonos neműek „házasságának” megáldásához kötné az állami támogatások folyósítását. Ha az egyház gondolkodása nem különbözik a világtól, akkor semmilyen kompromisszum sem jelentene problémát.

Csakhogya már nem egyház volna, legfeljebb a nevében és a világi jog elbírálása szerint.

Ezért van ma hitvallási helyzet, és ezért szükséges akár a népegyház tradicionális keretei között felépíteni a hitvalló egyházat. Nem a tiszták elkülönült közösségét, hiszen az egyháztörténet kétezer esztendeje bőségesen megmutatta, hogy ez mindig zsákutcába torkollik. A hitvalló egyház a hitükben tudatosan elkötelezett, amellet kiálló, missziót folytató, a következő nemzedéket nemcsak a templomban vagy a hittanóra tantermében, de a családi otthonban is ebbe az irányba formáló keresztyének közössége.

Mindez óriási felelősséget és komoly erőfeszítést igényel. Van azonban egy másik oldala is, ami viszont biztató: tudniillik hogy a hitvalló léthez szükséges legfontosabb alapfeltétel, a hit nem emberi elszánás kérdése, hanem Isten ajándéka. Ami ebben az egyház része, az a tiszta evangélium hirdetése, minthogy annak révén fogan meg a hit a szívekben. Ahogy az ágostai hitvallásban olvassuk (5,2–3): „Mert az ige és szentségek mint eszközök által kapjuk a Szentleket, aki hitet támaszt – ahol és amikor Istennek tetszik – azokban, akik hallják az evangéliumot: azt tudniillik, hogy Isten nem érdemeink miatt, hanem a Krisztusért igazítja meg azokat, akik hiszik, hogy Isten őket a Krisztusért kegyelmébe fogadja.”⁶ Láthatjuk: ami az egyházra bízott, azt sem a saját erejével végzi, hanem a Szentlélek munkálkodik általa.

Hitvalló egyházat nem lehet nagyívű stratégiákkal, az intézményrendszer átalakításával, bizottságok alakításával vagy referensek kinevezésével építeni. Hitvalló egyházhoz hitre van szükség, a hit megszületéséhez pedig a Krisztus keresztyét hirdető evangélium kell. Hogy hitvalló egyházzá elevenedjék a megfáradt népegyház, ahhoz mindenekelőtt a tanítás tisztaságára és a tiszta tanítás meg nem szűnő hirdetésére kell gondot fordítanunk, és ez alá rendelnünk minden intézményt, médialehetőséget, jogi és gazdasági háttérrel.

6 Bódi E. – Reuss A. ford. *Ágostai hitvallás...* (1. jz.), 23.

Gondolatok a hitvalló egyház tervéhez

Megdöbbenő számomra, hogy a több mint 70 évvel ezelőtt íródott tervezet mennyire aktuális ma. Olyan folyamatokról ír, amelyek ma is meghatározzák a világot; és olyan folyamatokról ír, amelyek most is jellemzőek az egyházra.

Pedig akkor egy olyan korszak végén állt az egyház, melyben virágozhatott az egyházi élet: egyesületek működhettek, különböző konferenciákat rendezhettek az egyházak, voltak férfi- és női körök, teaestek, iskolákban foglalkozhattak az egyházak a gyermekekkel, ifjúsági táborok, találkozók szerveződhetnek, könyvek, újságok, hitmélyítő iratok jelenhettek meg, és a sort még hosszan folytathatnánk.

Ma pedig egy diktatúra által megtépázott, és abból felállni próbáló egyházban élünk, amikor a templom területére szűkült egyházi szolgálat, sajnos, sok testvért nem tudott megtartani az egyház közösségében. Amikor a legtöbb egyháztagot már a lazuló diktatúra idején és az azt követő időszakban veszítettünk el. Amikor az egyház iránti ragaszkodás, a hit megtartása sokak számára már érdektelenné vált, a gyülekezetekben alig jelennek meg a gyerekek,

a fiatalok, gyülekezeteink korfái idősödő tendenciát mutatnak. Egyházi alkalmakra nagyon nehezen mozdíthatók a testvérek, igényük arra, hogy mélyítsék ismereteiket, tudásukat a Biblia vagy az egyháztörténet területén, sok esetben

egy diktatúra által megtépázott, és abból felállni próbáló egyházban élünk,

hiányzik. Sokaknak pusztán megszokás a templomba járás, vasárnap délelőtti (vagy éppen délutáni) „így szoktam” program. Egyházunk létszáma a mai napig csökken, s jelenleg semmi nem mutat arra, hogy valamely próbálkozás meg tudja fordítani ezt a folyamatot.

Mi lehet az oka annak, hogy teljesen más egyházi és világi környezetben hasonló jelenségekről számolnak be a hitvalló egyház tervezetének írói? Meglátásom szerint két ok állhat a háttérben: egyrészt a felvilágosodás szellemi áramlata, amely már évszázadok óta hat a világ szemléletére, meghatározza a tudományos gondolkodást és nyelvet és annak interpretálását az emberiség felé. Ez a szellemi áramlat a mai napig itt van közöttünk, sőt ma már olyan szélsőséges mozgalmakban és ideológiákban is megnyilvánul, amelyek már a józan észről, a bi-

teljesen más egyházi és világi környezetben hasonló jelenségekről számolnak be

ológiai, fizikai, mentális valóságtól is eltávolodtak. Másrészt az egyházban az irat megírásakor, de ma is hat a szekularizáció, az elvilágiasodás, melyet tisztán és világosan mutat be az irat: „Az isteni kinyilatkoztatást beállította egy olyan világrajz keretébe [az egyház], amelyet túlnyomórészt emberi elképzelés alkotott, és erre az elképzelésre is rányomta az isteni kinyilatkoztatás bélyegét.” Szemléletes, ahogyan a kegyelmet osztogató egyházzal olvasunk, amely megáldja a

fegyvereket, minden világi kérésnek eleget tesz, de az Isten ítéletéről nem beszél. Vagyis nem Isten igéjét kutatva, az ige alapján válaszol a világ kihívásaira, kérdéseire, vádjaira, hanem fordítva: amit a világ elvár tőle, azt cselekszi, többi feladatáról pedig elfeledkezik. A lutheri egyház lelkeseként emlékeztetnem kell egyházunk tagjait, hogy Luther így határozza meg az egyházat: „Az egyháznak nincs más rendeltetése és dolga, mint Isten igéjének hirdetése. Ha nem ezt teszi, nem egyház – legfeljebb névleges. [...] Alzért van egyház, hogy az ige megszólalhasson. [...] Ahol Isten igéjét hirdetik s hallgatják, ott az egyház.”¹

Az iratban megfogalmazott helyzet lényegét tekintve azóta sem változott, csupán a világ egyre erőteljesebben támadja az egyház tanítását: kigúnyolja és negatív magatartásának állítja be a keresztyén életben járókat; az egyház pedig egyre abszurdabb módon igyekszik lépést tartani a világgal, befogadni a világi ideológiákat. Ma már nem illik beszélni bűnről, s ha mégis beszélünk róla, sok esetben már gyülekezeteink tagjai sem értik, mit mondunk. A bűnt pusztán állami büntetőjogi formában képzelik el. Terjed a világban a *genderideológia*, s már jó néhány testvéregyház befogadta annak Isten igéjével össze nem egyeztethető tanításait. Egyházunk sem mentes ettől, s bár az egyház tanításának – hála Istennek – nem mondható, azért az igaz, hogy a tőle való elhatárolódás konzekvensen nem történt meg.

Még egy gondolat egyházunk egykori és mai helyzetével kapcsolatban. Amikor ez az irat íródott, akkor egyházunk még népegyházi formában² élt, bár az, hogy ez meg fog változni, a küszöbön állt. 1948-tól kezdődően nem beszélhetünk népegyházzal. Mégis: egyházunk a mai napig úgy él, úgy gondolkodik, mintha népegyház lenne. Gyülekezeti statisztikákban évről évre jelezni kell azoknak a létszámát, akik megkeresztelésük révén evangélikusok (!):³ ezek az emberek sokszor keresztelőjük óta nem jártak a templomban. Szeretnénk, ha mindegyikük a népszámláláskor evangélikusnak vallaná magát, mert akkor nagyobb létszámú egyházzal beszélhetnénk, s több lenne egyházunk állami támogatása. De valóban az egyház tagjainak mondhatók ezek az emberek? Az ige alapján állva semmiképpen sem, mert az ige azt mondja: „Ők pedig kitaróan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban.” (ApCsel 2,42) Érdemes Luthert is idéznünk: „[...] A]z egyház az a gyülekezet, amely Krisztust szereti, és igéjét megtartja.

az egyház pedig egyre abszurdabb módon igyekszik lépést tartani a világgal

egyházunk a mai napig úgy él, úgy gondolkodik, mintha népegyház lenne

1 Szabó J. ford. *Jer, örvendjünk keresztyének. Luther írásaiból mindennapi áhitatra összeállította: D. Karl Witte.* Budapest, 2011, Luther Kiadó, 365. /Magyar Luther Könyvek, 11./

2 Ez azt jelenti, hogy minden megszületett gyermek valamely felekezetben meg lett keresztelve, így tulajdonképpen a nép valamennyi tagja a keresztyénséghez tartozott.

3 A keresztelés által a megkeresztelt Krisztus egyházának és nem valamely felekezetnek lesz a tagja. Igaz, az anyakönyvezése abban a gyülekezetben történik, ahol a keresztelés volt.

Az igazi egyház megismerésének tehát csak egyetlen megbízható zsinórmértéke és próbaköve van, s ez a Krisztus igéje, annak hirdetése, hallgatása és megtartása.⁴

Egyházunk struktúrája is inkább a népegyházi keretekhez illő, mai egyházunk méretéhez képest meglehetősen nagy „vízfejjel” rendelkezik. Többször elgondolkodtam már azon, hogy ha a gyülekezetünkől egyházunk számára felajánlott 1% visszakerülhetne a gyülekezethez, és ez minden gyülekezetnél így történne, akkor valószínűleg egy testvéribb, keresztyénibb struktúrát lehetne létrehozni, hiszen akkor a felépítményre annyit áldoznának a gyülekezetek, amennyi közös feladat megoldására igényük van. S a szegényebb gyülekezetek segítése így sem lenne megoldhatatlan.

Ezért mélyen egyetértek az iratnak ezzel a mondatával: „Az egyháznak hitvalló egyháznak kell lennie.” Szükségünk van arra, hogy a hitben járó testvéreket szorosabban vonjuk Krisztus igéje köré. Ehhez szükségesnek és nélkülözhetetlennek tartom a tanítást. Az egykor konfirmá-

cióra megtanult mondatok már rég megkoptak, az eltelt évek, évtizedek tapasztalatait nem segítették az ige fényében megérteni. Ezért nagyon jónak tartanám, ha gyülekezeteinkben a már korábban, régen konfirmált gyülekezeti

„Az egyháznak hitvalló egyháznak kell lennie.”

tagoknak hirdetnénk megerősítő (konfirmáció = 'megerősítés') kurzusokat.

Azt is nagyon helyesnek tartom, hogy a hitvalló egyház tervezete a konfirmációra való jelentkezés időpontját a felnőttkor elejére tolná ki. Nincs semmi haszna a ma konfirmációhoz terelt gyermekek tanításának, konfirmálásának. Az anyag, amit tanítunk, nem ennek a korosztálynak való; a család ritkán segít a konfirmandus felkészítésében, többnyire annyit tesznek meg, hogy kötelezik a gyermeket a részvételre; ebben az életkorban átgondolt hitvallástételre még nem alkalmasak a gyerekek. Ha pedig vége a felkészítésnek, és megtörtént a konfirmáció, elkezdődik a küzdelem azért, hogy legalább néha el tudjuk csalogatni őket a gyülekezetbe. S ekkor már végképp nem partnerek a szülők, hiszen ők is „kikonfirmáltak” egykor.

Nem tudom, hogy új hitvallásra szükség lenne-e, de azt jónak látom én is, ha egyszerű és mai nyelven, rövid formában összefoglalva adhatnánk kézbe gyülekezetünk tagjainak azt, amit egyházunk tanít és vall. Fontosnak tartom hangsúlyozni – éppen azért, mert olykor már az is kérdéssé válik, hogy milyen alapon tanítjuk ezt vagy azt –, hogy az evangélikus egyház a Luther nyomán Krisztushoz visszatért közösség, s ezért Luther teológiája adja az igén való tájékozódásunk alapját. Ha valaki ezzel nem tud egyetérteni, annak lehet, hogy igaza van, de nem a mi egyházunkban. Dóka Zoltántól hallottam párszor: nem az a baj, hogy ezt vagy azt mondja valaki, hanem az a baj, hogy itt mondja. Menjen oda, ahol annak a tanításnak vagy véleménynek adnak igazat.

Ez alapján szembe is kellene néznünk azzal, hogy lesznek, akik nem tudnak majd közöttünk maradni. Attól azonban még nem szükséges haraggal elválnunk tőlük. Ők továbbra is testvére-

4 Szabó J. ford. *Jer, örvendjünk keresztyének...* (1. jz.), 372.

ink maradnak, s ha az Úristen egyszer a mi igeértésünkre fordítja őket, akkor szívesen látjuk ismét közösségünkben.

A hitvalló egyház, ahogyan iratunk nevezi – nekem is tetsző ez a megnevezés –, fontosnak tartja azt is, hogy a belépő tagok elkötelezettek legyenek a gyülekezet iránt: gyermekeiket hozzák a gyülekezetbe, a hittanórákra, legyenek gyülekezetük anyagi fenntartói, és a gyülekezetben vállaljanak szolgálatot is. Bizony, nagy szükség lenne minden gyülekezetben ezekre a testvérekre! Ha csak az anyagi fenntartásra gondolok, s arra, hogy minden hitvalló tag vállalja gyülekezete rendszeres anyagi támogatását, már biztosabban tervezhető lenne egy-egy év költségvetése. S még ha nem is a bibliai tizedet, hanem – mondjuk – két százalékát fizetnék nettó bevételüknek, már ezzel stabil anyagi bázis jönne létre a gyülekezetben.

S van még egy gondolata az iratnak, amit nagyon fontosnak tartok: a világ ideológiáinak, valamint tudományos eredményeinek összevetése Isten ígéjével. Minden gyülekezeti tagunk a világ gondolkodása szerint tanulta, tanulja a tudományokat. Szükségük van arra, hogy hitük támaszt kapjon Isten ígéjéből. Ehhez jól körülhatárolt témákat kellene összegyűjteni (pl. evolúció; a világ keletkezése; a férfi és a nő kapcsolata, helye és küldetése a világban; a természet működésének és a gondviselésnek a kapcsolata stb.) Minden témáról közérthetően kis füzeteket kellene kiadni, hogy a gyülekezetben a lelkész bárkinek a kezébe adhassa, akit érdekel, sőt, akár bibliaórai sorozatot is építhet ezekre a témákra. Így segítenénk e mai világban gyülekezetünk tagjait a hitükben való megmaradásban.

Kincsesbánya tárul elénk a hitvalló egyháznak ebben a tervezetében. Jó látni, hogy akkor élt lelkésközpontok milyen gondossággal készültek a jövőre, mit tartottak fontosnak. Most olvasva ezt az iratot, elszomorítónak tartom, hogy nem sikerült e terv mentén felépíteni az egyházat. Nemcsak nekik nem sikerült, de még nekünk sem. De nekünk még adatik rá idő. Igaz, érdekeket sértene, gyökeres változásokat is hozna, bizonyára kiderülne, valójában milyen kevesen vagyunk, a békesség, amelyet, úgy látom, a legfontosabbnak tartunk egyházunkban, valószínűleg néhányszor felborulna, de egyházunk karakteresen Isten ígéjének hirdetésére és a szent-ségeken való kiosztására, a keresztyén hitben való életre tisztulhatna meg. Ehhez szükség lenne sok-sok beszélgetésre a testvérek között, sok-sok imádságra és a Szentlélek segítségül hívására, ami azt is megmutatná, hogy az egykor megfogalmazott gondolatokon, terveken túl van-e még olyan téma, amivel foglalkoznunk kell.

Most fogy az egyházunk. Egy idő óta folyamatosan. Ha szembenéznénk önmagunkkal, és hitvalló egyházzá válnánk, egy idő után Isten ígéjét tisztán és szívből hirdetve lenne növekedés is, talán éppen úgy, mint az első gyülekezetben.

Legyen kegyelmes hozzánk Urunk, és adjon ígéjéhez hű szívet, engedelmes szándékot és akaratot! Adjon nekünk kairoszt a megtisztulásra!

nem szükséges haraggal elválnunk tőlük.

fontosnak tartja azt is, hogy a belépő tagok elkötelezettek legyenek a gyülekezet iránt:

Tiszta szándék – tisztázandó részletekkel

A *Hítvalló egyház tervezete* című irat aktualitása egyértelmű. De nem csak azért, mert megalapításai, diagnózisa sok szempontból hasonlít az irat megszületése idején éppen aktuális politikai és teológiai kontextushoz. Egyébként az egyházatyák és Luther írásai is azért annyira frissek és aktuálisak, mert a maguk korának sajátosságai mögé nézve az Egyház életének lényegét (vagy éppen annak hiányát) ugyanabban fedezik fel: a hitet és Egyházat teremtő, a hitben megerősítő és megtartó evangéliumban, végső soron Isten élő evangéliumában: Jézus Krisztusban.

Az irat aktualitása ugyanakkor abban is megfigyelhető, hogy a célt kitzűző szándék megvalósulásának az útja, de legalábbis az út állomásainak megfogalmazása nem mindig lutheri evangélikus hitünk alapvető irányait és mozgatóerőit tükrözik. Ezek a látásom szerint nem mindig konzekvensen evangéliumi irányok és lépések az Egyház történetében (amely egyszersmind az Istenről szóló beszéd, a teológia története és jelene is) rendszeresen felbukkannak. Tehát ebben a tekintetben sincs új a nap alatt, ebben is „aktuális” ez az irat.

nem mindig *lutheri evangélikus hitünk alapvető irányait és mozgatóerőit tükrözik.*

solt terápia, a tervezett reformok sora viszont látásom szerint helyes és helytelen irányvételt egyaránt megfogalmaz.

Helyesnek látom azt a többször is megfogalmazott szándékot, hogy a hit és a tudomány mesterkélt és fölösleges szembeállítására nagy kárt okozott: „Konkrétan: fel kell derítenie a keresztyén hit és a legújabb világkép kapcsolatát, és meg kell határozni azokat a gyakorlati módszereket, amelyek segítségével Isten Szent Lelke hatásosan eléri a mai embert is.”

látásom *szerint helyes és helytelen irányvételt egyaránt megfogalmaz.*

Fontos törekednünk arra, hogy a keresztyén hit megfogalmazható tartalmának lényegét ne az „információ” régebbi korokhoz köthető hordozóeszközeinek, képeinek segítségével adjuk tovább, hanem bátran éljünk a mai anyagi, technikai környezet elénk kerülő illusztrációinak képeivel. A hitoktatás során magam is erre törekszem, és mindig élmény azt a meglepetést a gyermek és felnőtt hittanosokkal együtt átélni, hogy mennyire friss és „korszerű” a keresztyén hittan – főleg Jézus Krisztus, akihez a hitismeret is vezet.

A reformjavaslatok egyike az egyház demokratikus vezetésével kapcsolatban, főleg annak akkori és mai gyakorlatára nézve több kérdést is felvet.⁵

5 Ezekkel Tubán József hozzászólása részletesen foglalkozik.

A jó szándékkal megfogalmazott tervezetben viszont teológiai irányítévesztések is felfedezhetők.

Az irat elején olvashatjuk: „Az egyháznak hitvalló egyháznak *kell* lennie. A hívőknek minden földi cél fölött elsősorban Isten országát, az igazságot és szeretetet *kell* keresnie. Ezt a *feladatot kell* célul tűznie minden keresztyén hívőnek.”

(Kiemelés – K. L.) A „kell” kifejezéssel akkor nem lenne gond, ha azt az isteni szükségszerűséget, elhatározott isteni szándékot jelentené,

amely kizárólag Jézusban és Jézus által valósul meg. („Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: aki énbennem marad, és én őbenne, az terem sok gyümölcsöt, mert nélkülem semmit sem tudtok cselekedni.” Jn 15,5) Ennek az isteni szükségszerűségnek a kifejezésére egyébként egyedi és csak erre vonatkozó szóhasználatot él az evangélium görög szövege (*dei*).

Az irat szerzői valószínűleg nem egészen erre gondoltak. Ez abból derül ki, hogy minden hívő keresztyén „feladatát” állítják elének. Egészen egyszerűen fogalmazva: az ember feladatát kitűzve a törvény kerül elének, míg az isteni cselekvés Jézusban és Jézus által valósítja meg mindazt, amit mi a bűn miatt nem lennénk képesek elérni. Ez pedig az evangélium. Ahogyan Luther írja: „Isten szeretete nem megtalálja, hanem megteremti azt, ami számára szeretetre méltó.”⁶

Az irat bevezető soraiban többször is előkerül a „kell” szó, mint az Egyház előtt álló feladatok előkészítése és motivációja. Feltételezem, hogy az irat megfogalmazói inkább pontatlan szóhasználatot éltek, nem pedig a lutheri evangélikus teológiát hagyták figyelmen kívül. Ugyanakkor a protestáns (kálvinista és főként angolszász újprotestáns) teológia torzító hatása erősen érzékelhető. Gyakran szinte észrevétlenül formálja át mind a mai, mind az irat megfogalmazásának idején megszokott egyházi szóhasználatot.

Az irat által szorgalmazott reformok közül a hetedik: „Az úrvacsora szentségének méltó vételét bűnbánati előkészítéssel kell megoldani.” Értem az oltáriszentség komolyan vételének és helyén értékelésének szándékát, a megfogalmazást mégsem tartom szerencsésnek. Érdekes módon egyébként az egymástól sok mindenben távol álló római katolikus és református gyakorlat mintha éppen ezzel a mondattal értene egyet. Ugyanis a római katolikus szentáldozás feltétele a gyónás-feloldozás; míg református testvéreink az egyébként ritka úrvacsora előtt általában egy héten át (!) bűnbánati istentisztelet-sorozatot tartanak. Mindkét esetben az úrvacsorával való élés méltóságának elérése a cél, holott az evangélium (és ennek alapján Luther) szerint az a leginkább méltó, aki méltatlannak tartja magát.

teológiai irányítévesztések is felfedezhetők.

Az irat bevezető soraiban többször is előkerül a „kell” szó

6 Nagybockai V. ford. Luther Márton: Heidelbergi disputáció. Budapest, 1999, Magyarországi Luther Szövetség, 14. /Magyar Luther Füzetek, 8./

az evangélium (és ennek alapján Luther) szerint az a leginkább méltó, aki méltatlannak tartja magát.

nélkül hirdetni, de a megtérés mint szigorú követelmény nem igazán tűnik a lutheri evangélikus teológia szóhasználatával kompatibilis elvárásnak. Követelmény akkor lehetne, ha képesek lennénk rá, de biztosan elég csak utalásokkal élnem, hogy az evangélikus lelkiület mennyire távol áll ettől (*Kis káté*, ágostai hitvallás).

A *Hitvalló egyház tervezete* című irat értékes és becsülendő szándékával, valamint korrekcióra szoruló irányvételével együtt tanulságos anyag. Csak azt ne felejtsük el, hogy nem mi újítjuk,

értékes és becsülendő szándékával, valamint korrekcióra szoruló irányvételével együtt tanulságos anyag.

Éppen ezért nem tudok evangélikusként mit kezdeni ezzel az egyébként részgazságot tartalmazó mondattal: „Az egyház kegyelmet osztott, illetve ígért, a teljes megtérés szigorú követelése nélkül.” Értem, hogy az evangéliumot nem lehet a törvény tükrébe való beletekintés

pláne nem mi reformáljuk Krisztus Egyházát! Egyedül ő cselekszi ezt bennünk és közöttünk. Nem elsősorban az egyébként olykor szükséges szervezeti, működési keretek reformján keresztül, hanem a tisztán és igazán hirdetett ige hitet teremtő, abban megerősítő és megtartó erejével;

valamint a keresztség és úrvacsora szentsége által. Minden más emellett csak a meder, amely a folyó, az élő víz áramlását szolgálja.

”

Szabadkőműves írók, bár egy részről azt állítják, hogy szövetkezetük nem gondol az egyházzal, mégis gyakran megemlékeznek erről, s párhuzamot is találunk náluk a páholy és a templom között. Azonban akárhányszor forduljon ez elő, a dicsőítés rendesen szövetkezetük számára marad, s az összehasonlítás a templom hátrányára végződik.

A szabadság korszakát éljük. ... Jogunk van bírálni e szövetkezetet is. ... Szabad kutatni, vajon indokolt-e az írói által reá halmozott dicséret? Másrészről, vajon a közöny az egyház iránt, mi a szabadkőművesség nyomán terjed, nyereség vagy veszteség-e a társadalomra? (részlet Gyurátz Ferenc A szabadkőművességről szóló könyvéhez írt előszavából. 23. oldal)

Az Úr útja készen van!

Még ennyi évtized távolából is felettebb izgalmas látni azokat a kísérleteket, amelyeket eleink a maguk korában egyházunk megújulása érdekében fogalmaztak meg. Hiszem, hogy e gondolatok időt állók, így számunkra, az utókor számára is fontos és releváns üzenetet hordoznak, ugyanakkor számos kérdést felvetnek.

Egyház a világban, világ az egyházban

Az igaz keresztyének mindig veszélyeztetett helyzetben élnek a világban, mégsem vonulhatnak ki belőle. A missziói parancs világos útmutatása mellett Jézus már a főpapi imájában is utal erre: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól.” (Jn 17,15) Máskor pedig így fogalmaz a Mester: „Íme, én elküldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé”. (Mt 10,16) Szintén e szolgálat nehézségére utal, amikor ezt mondja övéinek: „A világon nyomorúságok van, de biztatok: én legyőztem a világot.” (Jn 16,33b) Jézus szavai szerint a ránk bízott drága kincs (vö.: 2Tim 1,14) szükségszerűen ütközik azzal, amit a világ várna tőlünk. Luther ezért mindig aggódott, amikor üldözői nem voltak a nyomában. Leginkább attól félt ilyenkor, hogy nem Isten akarata szerint szól és cselekszik. *Mert ami Istentől való, annak keresztre kell feszülnie ebben a világban.*

Miközben a föld számos pontján mind a mai napig üldözik a keresztyéneket keresztyén hitükért, addig Európában (és a nyugati világban) egy más természetű probléma is időről-időre felüti a fejét: a világ jelenik meg az egyházban.

Ebben az esetben az idegen gondolatok, ideológiák és a korszellem elvárásához igazodó (tév) tanítások belülről bomlasztják a keresztyének egységét. Ez talán még ártalmasabb, mint a kívülről érkező támadások. Valószínűleg ilyen hatásokat érzekeltek a hitvalló egyház tervezetét megfogalmazók is a saját korukban, és ha nem dugjuk fejünket a homokba, bizony, manapság is bőven tapasztalunk hasonlót. A küldetésünk Gazdájától kapott mandátum ezért arra indít minket, hogy minden olyan tanítást, amely nem egyezik Isten igéjének igazságával, gyökerestől kigyomláljunk az egyház életéből, nem feledve az apostol szavait: „[...] ne igazodjatok e világhoz”! (Róm 12,2)

ami Istentől való, annak keresztre kell feszülnie ebben a világban.

A bűn valóságának felismerése

A megtérés a bűn valóságának felismerésével kezdődik. Isten erre adta nekünk szent törvényét, ahogyan Pál apostol tanítja: „Hiszen a törvényből csak a bűn felismerése adódik.”

A megtérés a bűn valóságának felismerésével kezdődik.

születésünktől fogva mindnyájan „a másik oldalon” állunk, szemben Istennel, és ha ő nem sietne segítségünkre, akkor nagy bajban volnánk. Luther így tanítja: „Az evangéliumból tanuld meg hát, hogy mi a kezdete és útja-módja a megigazulásnak. Csak egy: Királyod eljön hozzád, s

a ma emberének a lelki immunrendszere alig működik már

elkezd benned a jót. Nem te keresed őt, hanem ő téged. Nem te találsz meg őt, hanem ő téged. Hited is tőle van, nem magadból, s ha ő nem jön, te ugyancsak kívül maradsz: Ahol nem *evangélium* van, ott Isten sincs, hanem csak bűn és merő kárhozat. Ne kérdezd hát, hol kezdjed a megigazulást. Csak úgy kezdődhetik, hogy a Király megjelenik, és evangéliuma megszólal.”¹ Szép korálunk sorai erről így tanúskodnak: „Orvost ad, ki segíthet, / Krisztust, aki az élet, / Kinek véres halála / Üdvösségünk forrása.” (ÉÉ 336/4) A krisztusi megváltás felszabadító örömét nem fogjuk érezni mindaddig, amíg nem látjuk méltatlan, elveszett, bűnös voltunkat. Manapság mégis nagy divatja van a bűn relativizálásának, ahelyett, hogy megvallanánk, és bocsánatért esedeznénk. *Nem arról szól ugyanis az evangélium, hogy nincs bűn, hanem arról, hogy van megváltás.* Nem akkor teszünk jót a ránk bízottakkal, ha illúzióba ringatva azzal áztatjuk őket, hogy nincs olyan nagy baj, hanem akkor, ha a megoldás egyetlen és soha ki nem apadó forrásához vezetjük őket. A megoldást pedig Isten Krisztusban végérvényesen elkészítette számunkra. *Isten nem a bűnt, hanem a bűnöst akarja megmenteni.* A kettő együtt nem lehetséges. Ha pedig könnyelműen hirdetjük a kegyelmet, ahogyan erre a hitvalló egyház tervezete is rámutat, akkor az ingyen kegyelem hamar olcsó kegyelemmé válhat.

Az elkötelező bizonyágtétel

A mi válaszuk a kor kihívásaira sem agresszív, sem beletörődő nem lehet. A mi válaszuk mindig, minden időben – Luther kifejezését használva – az elkötelező bizonyágtétel, amely Isten Krisztusban megjelenő szabadítását hirdeti.

A megoldást pedig Isten Krisztusban végérvényesen elkészítette számunkra.

„Erre az egyház mai tespedt állapota Magyarországon és a világ egy pontján sem alkalmas” – állapítja meg a dokumentum. Tartok tőle, hogy a helyzet azóta is változatlan.

1 Szabó J. ford. *Jer, örvendjünk keresztyének. Luther írásaiból mindennapi áhitatra összeállította: D. Karl Witte.* Budapest, 2011, Luther Kiadó, 17. /Magyar Luther Könyvek, 11./

Egyházi berkekben gyakran szoktunk sopánkodni. Nem tagadom, sokszor van is miért. Istennek azonban nem kesergő, megalkuvó emberekre, hanem bátor harcosokra van szükség, ahogyan egyik énekünk is hirdeti: „Ébredj, bizonyágtévő lélek! / A várfalakra örök álljanak, / Kik bátran szólnak, s harcra készek, / Ha éborul le, vagy ha kél a nap” (EÉ 467/1) Jézus Urunk nem sopánkodásra és tespedésre, hanem tanúságtételre hívta el és küldte ki övéit. A bűnbocsánat és az örök élet evangéliumának mi vagyunk a tanúi. Nagy szükség van erre az őrállói szolgálatra, hiszen sokan elhiszik, és másokkal is elhítetik, hogy nincs szükségük Krisztusra. Az ördög így vigasztal: „Nyugodj meg, nincs baj, nincs bűn.” Isten evangéliuma viszont ezt mondja: „Ébredj fel, bűnös és elveszett ember, mert van szabadulás!” Jézus által. Bizony, szükségünk van rá, sőt, csak rá van szükségünk!

Egyházi berkekben gyakran szoktunk sopánkodni.

szükségünk van rá, sőt, csak rá van szükségünk!

A „wellnessteológia” nem megoldás semmire

A „hangulatvallásosság” vagy „wellnessteológia” az ember vágyaihoz, elvárásaihoz és „pénztárcájához” illeszkedik. Mindig az emberből indul ki. Az ilyen vallásosság azonban soha nem számol azzal, hogy a keresztyén élet sokkal több a szemünk és értelmünk által érzékelhető valóságnál, épp ezért nem is vezet semmilyen változáshoz. A földiek miatt aggodalmaskodó tanítványait Jézus arra hívta, hogy keressék először Isten országát és annak igazságát. (Mt 6,33) Félek, hogy ma mindennél jobban illik ránk Kosztolányi szomorú diagnózisa: „Itthon vagyok itt e világban, / s már nem vagyok otthon az égben.” (*Boldog, szomorú dal*) Pedig „semmit sem hoztunk a világba, nem is vihetünk ki semmit belőle.” (1Tim 6,7) Az életünk, amely a földi lét határain túlmutat, ajándék. Ezért a hétköznapiok küzdelmeiben sem feledhetjük hitünk és reményünk nagyobb összefüggéseit. Jézus ugyanis épp azért jött a földre, hogy mi otthonra leljünk az égben. Hasznunkra válna, ha erre magunkat és egymást is nap mint nap emlékeztetnénk.

Kell!

A dokumentum leggyakrabban használt szava a „kell”. Számomra bántóan sokszor szerepel a szövegben. Ez nyilván a „műfaj” természetéből is fakad, de súlyos hangsúlyeltolódáshoz vezethet. A szerzők szándéka a kívánt megújulás kereteinek megrajzolása volt. Soraik számos kérdést vetettek fel bennem, amelyek közül most csak hármat szeretnék érinteni. 1. Lehet-e „Krisztus testének valóságát”, amely maga az egyház, emberileg kere-

épp azért jött a földre, hogy mi otthonra leljünk az égben.

Soraik számos kérdést vetettek fel bennem,

benne a Krisztus növekedni, mi pedig kisebbé lenni. Ne siessünk előre! 2. A sok „kell” azért is veszélyes még, mivel a megtérés valódiságát egy kegyességi irányzat elvárásrendszeréhez „méri”. Nyilván nem ilyen indulat áll a leírt gondolatok mögött, de mindig jelen volt, és ma is tagadhatatlanul jelen van ez a fajta gondolkodás egyházunk életében. Ráadásul a megfelelő feltételek megkövetelése, megteremtése és elvárása a hit dolgaiban merő szörszálhasogatás. Milyen magvető az, aki csak garanciával hajlandó szórni a magot? Vigyázzunk, mert ha szűken vetünk, szűken fogunk aratni! „A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom, és a nem látható dolgok létéről való meggyőződés” (Zsid 11,1), ezért ellenőrizhetetlen. A Krisztusba vetett hit mindig születik, és pedig magától születik, és addig marad életben, amíg igeközelben maradunk. Azaz: amíg Őbenne élünk, mozgunk és vagyunk. 3. Luther arra figyelmeztet minket több művében is, hogy ne csináljunk Krisztusból Mózeset. A „kell” ilyen gyakori használatával viszont

Milyen magvető az, aki csak garanciával hajlandó szórni a magot?

tezni? Szükségünk van jó rendre, hiszen Isten nem a rendetlenség Istene, de ez csak akkor lesz valóban Isten akarata szerint való, ha azt a Szentélek munkálja és alakítja. Mert így fog az evangéliumból nagyon könnyen törvény fabrikálható. Így a hangsúly arra kerül, hogy nekünk mit kell tennünk, és nem arra, amit ő tett értünk. Mélyreható változást viszont csak ez utóbbi eredményezhet az életünkben.

Néhány reflexió a konkrét pontokhoz

Az egyház és az állam szétválasztása mindig időszerű felvetés. Ma is azt halljuk lépten-nyomon, hogy a hívek tartsák el a papokat, és működtessék a struktúráját. Előbbi jogos igény, utóbbi viszont, különösen 40 év diktatúra után, amely az egyházat teljesen kisémmizte, nem életszerű. Nem vonulhat ki az állam az egyház finanszírozásból, ugyanakkor azt is fontos leszögezni, hogy az esetleges támogatásért nem lojalitással, hanem Isten igéjének tiszta és igaz hirdetésével tartozunk. És elsősorban nem embereknek, hanem egyedül a minket féltőn szerető Istennek.

Nem vonulhat ki az állam az egyház finanszírozásból,

A régi hitvallások új megfogalmazásának kétségkívül kívánatos igénye könnyen új hitvallásokba torkollhat. Talán ma elegendő volna odáig eljutni, hogy a meglévőket komolyan vegyük, mint az egyetlen mértékadó norma (Szentírás) alapján megmért hitigazságokat. Jó volna, ha nemcsak ezek ismeretében (vagy nem ismeretében), hanem ezek értelmében szólnánk és tanítanánk.

Az úrvacsora és a bűnbánati előkészület (gyónás?) túl szorosan kapcsolódik össze. A gyónás és az úrvacsora még Luther szerint is „működhet” önállóan. A gyónásnak következménye lehet az úrvacsora, de a gyónás nem az úrvacsora előfeltétele, mint ahogyan az úrvacsora sem a gyó-

nás következménye. Luther épp azért kárhoztatta kora egyházának gyónási gyakorlatát, mert ami eredendően Isten áldott kegyelmi eszköze volt, abból egy keserves kényszert csináltak azzal, hogy kötelezően előírták. Nagyon fontos volna, hogy komolyabban vegyük mindkettőt! A gyónást mint a bűnbocsánat lehetőségének kegyelmi aktusát és az úrvacsorát mint a Krisztussal való legbensőségebb közösség alkalmát, ahol Urunk tulajdon testével és vérével táplál minket, hogy megálljunk a hitben.

A konfirmáció és az úrvacsora összekapcsolásának felvetése ma anakronisztikusnak tűnik, tekintve, hogy egyházunk nemrég egy helyes törvényi korrekciót hajtott végre, amely az úrvacsorát már nem feltétlen köti a konfirmációhoz. Meggyőződésem, hogy az úrvacsorának szükséges és elégséges feltétele, hogy meg vagyunk keresztelve. Hiszem, hogy Isten kegyelmi ajándékát nem tehetjük függővé semmilyen emberi hagyománytól. (E törvényi változás mellett pedig újra felfedezhetjük a konfirmáció megfelelő helyét és szerepét egyházunk életében.)

Az Úr útja készen van!

Jézus a Lélek munkájáról ezt mondja Nikodémusnak: „A szél fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön és hová megy: így van mindenki, aki a Lélektől született.” (Jn 3,8) Nagypéntek óta viszont tudjuk már, hogy honnan fúj a Lélek szele. Mindig a golgotai kereszt felől árad. Onnan, ahol értünk, helyettünk és miattunk az Isten egyszülöttje a lelkét kilehelte (vö.: Jn 19,30). Nincs más út az Atyához, csak egyedül Jézus (vö.: Jn 14,6). Nem is kell más. Ő elég nekünk. Adja meg a Szentlélek Isten, hogy minden elhatározásunk, ötletünk, tervünk és szándékunk hozzá vigyen közelebb, hogy áldása mindenkor velünk legyen.

abból egy keserves kényszert csináltak azzal, hogy kötelezően előírták

Nagypéntek óta viszont tudjuk már, hogy honnan fúj a Lélek szele.

Kérjük a kedves Olvasókat, hogy a február elején postázott egyenlegközlő, illetve számla alapján szíveskedjenek az előfizetési díjat befizetni. Alapítványunknak közel négy-száz-ezer forint kintlévősége van, amely nagyban megnehezíti folyóiratunk megjelenését. Kérjük, tekintse lapunk fenntartását közös ügyünknek!

Köszönettel: a Kuratórium

Szent István a szószéken. Augusztus 20-ai igehirdetések a *Lelkipásztor* folyóiratban 2. rész

István király alakja

Augusztus 20-ának központi alakja István király, alapvető mondanivalója pedig kettős: egyrészt a magyar állam megalapításáról, másrészt annak keresztyén alapjairól és jellegéről szól. Ez utóbbi alapvetően meghatározza azt is, ahogyan az ünnep fényében – azóta is – István alakját látjuk: egyszerre államférfi és a keresztyén felelősség megtestesítője. Adalékként utalunk a Hartvik püspök által írt Szent István-legendára (9), amely szerint az uralkodónak koronát küldő Szilveszter pápa egyenesen apostolnak nevezte a népét keresztyén hitre térítő Istvánt.¹

Hasonló módon jelenik meg a király alakja a *Lelkipásztor* augusztus 20-i igehirdetéseiben is. 1931-ben Vértesi Zoltán mindezt ilyen egyszerűen foglalja össze: „Fő jellemvonása néki is erős nemzeti érzése és mély vallásossága volt.”²

A szerzők természetesen emelik ki István történelmi nagyságát, mint például Németh Károly 1942-ben: „István király egyike a nagy magyaroknak azért, mert életpéldájából és életmunkájából azt tanulhatjuk meg, hogy amit tenni kell, azt meg kell tenni gyorsan és tétovázás nélkül.”³ Egy esztendővel később Sümegi István nemcsak a király nagyságát hangsúlyozza, de azt is érzékelteti, hogy az uralkodói erények Isten eszközeként az egész nemzet számára jelentettek ajándékot: „Isten küldötte volt nemzetünkhöz István király, aki maga is tudatos engedelmességgel vállalta ennek a küldetésnek egész komolyságát és szent kötelezését.

[...] Prizma volt, aki odatartotta életét a felülről érkező fénysugár elé s rajta szivárvány színeire bomolva ömlött szét nemzetünkön a kegyelem.”⁴ Mórocz Sándor 1940-ben ugyancsak fontosnak tartja, hogy István királyt „Isten adta nekünk történelmünk egyik nagy és veszedelmes fordulóján.”⁵ Vértesi Zoltán azt sem mulasztja el megemlíteni, hogy István „korának egyik legképzettebb és legműveltebb tudósa volt”,⁶ ami egyáltalán nem valamilyen légből kapott, patetikus állítás, hiszen arról valóban van tudomásunk, hogy az ifjú Istvánt gondos nevelésben részesítették.

1 http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=042_055_Hartvik (letöltve: 2022. augusztus 18.).

2 Vértesi Zoltán: Hála és könyörgés István király ünnepén. Zsoltár 108, 2–14. *Lelkipásztor*, 1931. 8–9. sz. 294–295.

3 Németh Károly: István király ünnepe. Aug. 20. 1. Péter 4, 10–11. *Lelkipásztor*, 1942. 9. sz. 440.

4 Sümegi István: Isten küldetésében. II. Móz. 3, 9–10. *Lelkipásztor*, 1943. 9. sz. 407–408.

5 Mórocz Sándor: István király napja. Zsolt. 21, 2–4. *Lelkipásztor*, 1940. 9. sz. 377.

6 Vértesi: *Hála és könyörgés...* (2. jz.), 295.

Különös érvet állít István történelmi nagyságának igazolása mellé 1939-ben Kiss István. A korban az evangélikus és általában a többi egyháznak köztudottan igencsak hűvös és gyanakvó volt a viszonya a római katolikus felekezettel szemben, Kiss István viszont éppen a római egyházzal vallott negatív sztereotípiákat állítja annak a szolgálatába, hogy kidomborítsa első királyunk személyének páratlanságát: „Hogy I. István nagy volt, mint király és nagy volt, mint ember, ha máshonnan nem tudnánk, szinte bizonyosra vehetjük abból, hogy őt a katolikus egyház azért, amit Isten dicsőségéért és nemzete előbbre juttatásáért tett, szentté avatta. Mert meg kell vallani és el kell ismerni, hogy ilyet a róm. kath. egyház igen komoly alap nélkül nem tesz. Őneki egy emberélet szentségének megítélésében éppen és főképpen a cselekedetek, az érdemek szolgálnak mértékül.”⁷

Természetes, hogy igehirdetőink nemcsak államférfiúi bölcsességéért, hanem keresztyén elkötelezettségéért is méltatják István királyt. Noha némelyek napjainkban is vitatják ezt, meg kell állapítanunk, hogy Vértesi Zoltán a ránk maradt krónikákkal és legendákkal összhangban állítja azt, hogy István „nemcsak színleg, hanem tényleg, nemcsak névleg, hanem szívében-lelkében is valóban keresztyén volt”.⁸ Bár amikor mint apostolt mutatja be első királyunkat, kissé talán idealizált képet fest róla: „Ő maga – tündöklő példát mutatva – mint a királyok királya, mint egy apostol járta be keresztyül-kasul az országot s a pogány magyar lelkekbe Istenfélelmet, hitet, szeretetet öntött s ezeket meg ezeket ker. hitre térített.”⁹ Ugyanakkor kétségtelen, hogy István személyes hitbeli meggyőződése éppen annyira komoly szerepet játszott a keresztyén állam megszervezésében, mint a reálpolitikai józansága: ebből fakadóan lett ő a keresztyén uralkodó egyik eszményképe. 1937-ben Nagy Miklós ilyenek mutatja be Istvánt: „Királyi pálcaja terelgető pásztorbottá lett, hogy népe elérkezzék a Krisztus keresztyéhez... [...] Megérezte a szíve, hogy magyarságunk minden értéke csak akkor lesz áldás, ha odatartjuk a Krisztus megszentelő keze alá.”¹⁰ Hasonlóan jellemzi őt Urbán Ernő: „Hálát adhatunk Istennek első királyunkért, aki nemcsak a lélek dolgaiban, hanem birodalmának vezetésében is az Úr szolgája akart lenni.”¹¹

nemcsak államférfiúi bölcsességéért,
hanem keresztyén elkötelezettségéért is
méltatják István királyt.

István alakja – részben a kor divatjának megfelelően – gyakran idealizált módon tűnik fel az igehirdetésekből, amint arra már láthattunk példát. Időnként akkor is így van ez, amikor a

7 Kiss István: István király napján. Szentháromság utáni 11. vasárnapon. I. Thess. 4, 3. *Lelkipásztor*, 1939. 9. sz. 330–331.

8 Vértesi Zoltán: István királyhoz. (*Elmélkedés aug. 20-án, a keresztyénségnek a magyarok közt elterjedése ünnepe.*) (I. Ján. 5, 4). *Lelkipásztor*, 1925. 8–9. sz. 29.

9 Vértesi: *István királyhoz...* (8. jz.), 30.

10 Nagy Miklós: A fundamentum. István király ünnepére. I. Korinthusi lev. III.–11. *Lelkipásztor*, 1937. 8–9. sz. 353.

11 Urbán Ernő: István király napja. *Lelkipásztor*, 1941. 9. sz. 444.

gyakran idealizált módon tűnik fel az igehirdetéseiben,

magyarságát, magyar nyelvét cserébe oda nem adta, sőt inkább a magyar nemzeti eszme, a magyar jellem kitündöklő kiválósága és szépen csengő magyar nyelv varázsával az itt maradt hittérítőket is mind megmagyarosította.”¹² Persze másutt feltűnik a realistább látásmód is, mint Mórocz Sándor igehirdetésében, aki a maga vallásosságában is kemény vezetőként mutatja be Istvánt, mint ahogyan egyébként a keresztyén meggyőződését kiemelő korabeli krónikák is teszik: „A mult és a jelen során nagyon sokan szerettek volna István királyból vértelen asztalt és szentet csinálni, aki éjt és napot egyaránt azzal töltött, hogy cellalakó barát módjára imádságokat mormol. [...] Nem kolostori anyámasszonykatonája volt István, hanem talpig férfi, aki keményen cselekedett azért, amit Istentől kért.”¹³

másutt feltűnik a realistább látásmód is,

A kor ideológiája

A *Lelkipásztor* folyóirat indulásakor a magyar kormányzat hivatalos politikai filozófiája az úgynevezett keresztyén-nemzeti kurzus volt. Ennek a szélsőséges elemeken – kommunistákon, kozmopolita liberálisokon, nyilasokon – kívül is volt számos kritikusa: elég csak a népi írók körére gondolni. Megjegyzendő, hogy a Horthy-korszakban ennek a kritikának minden további nélkül teret engedett a média. Az ország szovjet megszállását követően a kurzus szélsőséges bírálata vált egyeduralgokodóvá, olyannyira, hogy még napjaink *mainstream* történelemszemlélete is hajlamos ezt a vonalat követni. Ennek ellenére nem feledkezhetünk meg arról, hogy száz évvel ezelőtt az országot sorozatos társadalmi megrázkódtatások érték: a naivan pacifista, liberális Károlyi-kormányzat gyakorlatilag szétzilálta az államot, a Tanácsköztársaság véres rémuralmat gyakorolt, majd annak bukása után a rend helyreállítása során is előfordult jó néhány erőszakos kilengés, mindezt pedig betetőzte a trianoni tragédia. Érthető, hogy ebben a bénító helyzetben szükség volt a társadalom vázát alkotó erkölcsi alapok és eleve a nemzeti identitás megerősítésére.

A keresztyén-nemzeti kurzus szemlélete éppen úgy megjelenik igehirdetéseinkben, mint annak bírálata. Kiss Samu 1933-ban mintegy elvi összegzését adja a hazaszeretet és a nemzettudat összetartozásának: „A hazaszeretettől magát függetlenítő vallás szintelenné, a vallást mellőzni akaró hazaszeretet viszont erőtlenné s a küzdelmek között csüggedővé, reményte-

¹² Vértesi: *István királyhoz...* (8. jz.), 30–31.

¹³ Mórocz: *István király napja...* (5. jz.), 378–379.

lenné válik.”¹⁴ Vértesi Zoltán úgy látja, hogy István király a keresztyénséggel egy másfajta erkölcsiséget alapozott a magyar nemzeti tudat számára: „Krisztus tanának Magyarországon elterjedése rendkívül jó hatással volt a magyar nemzet szellemi fejlődésére s a magyar államalakulat megszilárdítására. A keresztyénség felvételével a kalandos hadjáratok megszűntek, az erkölcsök szelidültek, Istenfélelem, összetartás, szeretet költözött be a szivekbe s dicséretes szorgalommal láttak hozzá a békés földmiveléshez.”¹⁵ Ugyanakkor azt sem hallgatja el, hogy miközben hosszú időn át a keresztyénség védőbástyája voltunk, majd belekeveredtünk a világháborúba, eluralkodott az erkölcsi züllés, ami valójában a csupán névleges keresztyének csődje. Ezért nem formális, hanem valódi hitre van szükség: „Az igaz keresztyén, a Krisztus követője, aki az *út, az igazság és az élet*. A keresztyénség, a Krisztusi igazság és szeretet megtestesítése, a testvériség, civilizáció és humanizmus diadala.”¹⁶

Megjelenik az igehirdetésekből a kedvelt korabeli toposz, a turáni átok gondolata is. Természetesen nem vitatható, hogy a társadalom erkölcsi állapotára a széthúzás negatív hatással van. Némileg romantikus színezettel beszél erről Kiss Samu: „Istentől való elfordulásunk s dacos pártoskodásunk, összefogni nem tudó szétvonásunk hozta ránk a multnak és jelennek minden nyomorúságát, szenvedését.”¹⁷

Az a nézet is jellemző volt a kor narratívájára, miszerint a magyarság küldetéssel felruházott nemzet: akár a bibliai választott néppel való párhuzamot is mögé lehet képzelni. Magától értődik, hogy ez a látásmód a trianoni igazságtalanság, illetve az annak ellenére életképesnek mutatkozó megcsonkított ország tapasztalata révén erősödött meg. Más kérdés, hogy a teológia mércéjén megáll-e ez a látásmód. Urbán Ernő mindenestre a magyarság különleges küldetésére utal: „Minél közelebbről szemléljük történetünk kezdeteit, annál világosabban bontakozik ki előttünk Isten jósága, annál inkább kezdjük sejteni, hogy Istennek terve, szándéka volt velünk. Nem a véletlen vetett ide minket, kelet népét, nyugatra, népek országútjára, folytonos csatamezőre[...]

Isten azért vezérlett erre a földre és azért tartott meg, hogy terveinek szolgálói legyünk.”¹⁸ Még konkrétabban utal a magyarság küldetésére Németh Károly 1942-ben, amikor katonáink már egy éve a fronton teljesítik a kötelességüket. Igehirdetése nem szűkölködik az optimista és lelkesítő szavakban, amelyek azonban a szószéken meglehetősen különösen hatnak. A talentumok ismert példabeszédére utalva (Mt 25,14–30) megjegyzi, hogy Isten a magyarságnak a lehető legtöbb talentumot osztotta, méghozzá nem véletlenül: „Nekünk magyaroknak elejétől végig, az ősidőktől a mai napig öt talentumot [adott], a munka és a harc dandárját, mert így van

14 Kiss Samu: „Hol vagy István király? Téged magyar kíván?” – István király ünnepére. – Luk. 19, 41–48. *Lelkipásztor*, 1933. 9–10. sz. 282.

15 Vértesi: *István királyhoz...* (8. jz.), 30.

16 Vértesi: *István királyhoz...* (8. jz.), 32.

17 Kiss: „*Hol vagy István király...*” (14. jz.), 281.

18 Urbán: *István király napja...* (11. jz.), 444.

erőnkhez képest. És nem csalódott bennünk az Isten, mert birtuk és birjuk.”¹⁹ Igaz, azt is hozzáteszi, hogy mindez csupán kegyelem, nincs szerepe benne a mi érdemeinknek. Az a kijelentése viszont már nehezen elfogadható, hogy „az igazi magyar ember is mindig kész volt – éppen legkiválóbb emberpéldányaiban – mindent feláldozni, szegénné lenni, szolgálni, sáfárkodni a hazáért, a nemzetért és ez az ősi virtus teszi a magyart született keresztyénné [sic!].”²⁰ Nem kevésbé problematikus a folytatás, amely a keresztyénséget összemosza a nemzeti karakterrel: „És ezt a tulajdonságát ismerte fel István király a magyarnak, amikor a magyart a keresztyénségre térítette és így fájának apostolává lett, csak azt csinálta, hogy a magyart megtanította magyarabbnak lenni.”²¹

Hogy István államférfiúi bölcsessége egyházpolitikai orientációjában is megmutatkozott, azt Vértési Zoltán a kor jellegzetes látásmódja, a magyarságnak mint államalkotó nemzetnek a kultúrfölényét hangoztató narratíva szerint interpretálja: „Előrelátó, bölcs cselekedete volt Istvánnak, hogy a magyar keresztény állam megalkotásánál nem a műveltség alacsonyabb fokán álló, elszlávosítani kész keleti, hanem a nemzeti fejlődést elősegítő művelt nyugoti keresztény-séghez csatlakozott.”²²

A keresztyén-nemzeti kurzusnak természetesen számos pozitív hozadéka is volt, még ha ezt egyes történeti iskolák mindmáig hevesen tagadják is. Egy társadalom egészséges működésének a megfelelő erkölcsiség és a büszke nemzettudat megléte alapvető feltétele. Hogy mennyire, azt napjainkban is megtapasztalhatjuk. Éppen ezért hátborzongató olvasni Torda Gyula szavait, amelyek száz esztendővel később ugyanúgy megállják a helyüket, mint a maguk idején: „Szomorú jelen korunkban a szabadelvűség és a materialis v. anyagias gondolkodás és az ezeket magáévá tevő, helytelenül értelmezett, bűnös szocializmus évezredes alapjaiban támadja meg a családot”.²³ Nem vitatható el az egyháztól annak a joga, hogy a világ erkölcsi relativizmusával szemben a maga szilárd alapjára támaszkodva felemelje a hangját, és adott esetben kiálljon a kizárólagosan elfogadható igazság mellett. Nem kevésbé időszerű Nagy Miklós megállapítása arról, hogy a nemzet megmaradásának nincs más útja, mint a Krisztus-hit: „Isten akarata a nemzeti élet fundamentomává is a Jézus Krisztust tette. [...]”

Megtérni nem akaró, hitetlen nemzetség vagyunk! Megmaradásunkat rá akarjuk építeni egyszer a »kultúrfölényre«, máskor a faj és vér összetartó erejére, vagy szenvedélyére. Azután ott van a szociáldemokrácia, mely új életet akar építeni magyar földön a milliók ki nem elégített vágyaira, lázongó követeléseire, nemzetköziségre és hitetlenségre...”²⁴ Itt azt látjuk, hogy nemcsak a többek által progresszívnak hirdetett nemzetközi baloldaliság, de a kurzus

19 Németh: *István király ünnepe...* (3. jz.), 440.

20 Németh: *István király ünnepe...* (3. jz.), 441.

21 Németh: *István király ünnepe...* (3. jz.), 441.

22 Vértési: *István királyhoz...* (8. jz.), 30.

23 Torda Gyula: *István király ünnepén. II. Mózes 20, 12. Lelkipásztor*, 1926. 9. sz. 11.

24 Nagy: *A fundamentum...* (10. jz.), 351–353.

jellegzetes hívószavai is a hittel szembehelyezkedő fogalmakként jelennek meg – rációfólva arra a később megfogalmazott állításra, miszerint a két világháború között az egyházak csupán elvtelen bábjai lettek volna a hivatalos állami propagandának.

Ugyanez a kritikai hang még élesebben domborodik ki Sólyom Jenő 1938-as prédikációjában, amely a Krisztus-hitet szembeállítja a kurzus gyakran felszínes, tartalmatlan, keresztyén színezetű akcionizmusával: „Ábrándozunk összefogásról, keresztyén unióról, közös világnézeti alapról... Ebben az évben az lett a divat, hogy a »szentistváni gondolat« köré akarják összegyűjteni az egész magyarságot. Toborzót rendeznek egy eszme érdekében. Mi ebben a hiba? Az, hogy nem a valóságról beszélnek. A valóság az, hogy Krisztus máris egységbe vonta nemzetünket, mert minden magyarnak Ő az Ura.”²⁵ Éppen ezért a vallási jelszavak hangoztatása helyett valódi hitre és megtérésre van szükség. Kíméletlenül beszél erről Nagy Miklós: „1000 év óta várja az Isten, hogy egészen átadjuk neki magunkat minden fenntartás nélkül... S ki nem látja az emberi szem homályos látásán keresztül is, hogy még mindig mennyi homályos folt szeplőzi a magyar keresztyénség arcát. Örökkévaló Isten helyett, mennyit reménykedünk mi hiábavaló hatalmasságokban. Egyszer a kultura után vetjük magunkat és reménysegeink valóra válását egyedül a kulturfölnénytől várjuk. Azután elhallgatunk a jelszavakkal és minden bizodalunkat ez erőszak fegyvereibe vetjük. Politikai összeköttetéseket szövögetünk, jövendőnköt ráépítenők idegen népek érdek-barátságára. Néha nagy bizakodással beszélünk önerőnkéről és babonás számítgatásokkal akarunk fordítani jövendőnk kerekén.”²⁶ Szabó Lószef pedig szinte a nemzet legfontosabb programjaként beszél a megtérésről, az Istennel való viszony rendezésének szükségességéről éppen abban az időszakban, amikor a gazdasági válság sokféle következménye sújtotta az országot: „Rendben van-e ennek a népnek az ügye Istennel? [...]

Lehet a mi nemzetünknek sok elintézésre váró kérdése; külkereskedelem, export, import mérlege stb. De legfontosabb elintéznivalója az Istenhez való viszonya. [...]

Nem jöhet addig rendbe a mi viszonyunk felebarátunkkal, amíg rendbe nem jött az Istennel.”²⁷

Az egyházi médiában, kiváltképpen egy igehirdetés esetében meglepő és szokatlan módon még konkrét politikai kérdéssel kapcsolatos kritikával is találkozunk Nagy Miklós 1936-os prédikációjában. A szerző utal arra a keresztyén-nemzeti kurzusban előkelő helyet elfoglaló narratívára, miszerint a magyarság a keresztyénség védelmezője volt a múltban, majd egy közel-múltbeli eseményre²⁸ célozva váratlanul a kormány politikájának bírálóba csap át: „Hányszor

25 Sólyom Jenő: Igaz nemzeti közösség. István király napjára. Róm. 14, 7–12. *Lelkipásztor*, 1938. 9–10. sz. 291–292.

26 Nagy Miklós: Magyar hálaadás. (István király napján.) Zsoltár CIII. 1–4. *Lelkipásztor*, 1936. 9–10. sz. 307–308.

27 Szabó Lószef: Kinek van joga ünnepelni? (Egyházi beszédvázlat István király napjára.). 15. zsoltár. *Lelkipásztor*, 1932. 9–10. sz. 273–274.

28 Gömbös Gyula kormánya 1934. április 12-én vette fel a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval, amellyel elismerte a kommunista diktatúrát és annak kormányát.

elmondottuk mi már magunknak is, a külföldnek is, hogy évszázadok nagy ideje alatt mindig a keresztyénség védőbástyája voltunk. [...] És ebben a harcban mi megadtuk magunkat! A keresztyénség védője, Magyarország, nem nyitotta-e meg kapuit az istentelen Szovjetország előtt kereskedelmi szerződés előnyeiért?”²⁹ Mindez ismét csak azt mutatja, hogy a későbbi állítással ellentétben a Horthy-korszakban minden további nélkül megszólalhattak a hivatalos politikával polemizáló hangok is, akár még egy igehirdetésben is.

Szembehelyezkedés a katolikus ünneppel

Augusztus 20-a jóval a modern nemzetfogalom kialakulását megelőzően egyházi ünnep volt, amelyet az ellenreformáció korában gyakorlatilag kisajátított magának a római katolikus felekezet azzal, hogy az Isten előtti közbenjárónak tekintett Szent István ünnepeként nevezte meg. Mindez azzal is társult, hogy az ellenreformáció korának római katolikus narratívája szerint a magyar keresztyénség jórészt éppen a reformáció megjelenése révén romlott meg az István király korabeli állapothoz képest. Éppen ezért evangélikus oldalról augusztus 20-a nehezen értelmezhető ünnepé vált, aminek következtében ki is kopott a gyakorlatból.

A helyzet akkor változott meg, amikor István király napját az országgyűlés hivatalos ünneppé emelte, így az egyház is kénytelen volt valamilyen módon tisztázni a hozzá fűződő viszonyát. A hazai evangélikusság meglehetősen hamis irányú és gyenge lábakon álló identitásának lényeges eleme volt a korban a római katolicizmustól való különbözőség és a vele való éles szembenállás. Leplezetlen nyíltsággal és önkritikusan beszél erről 1939-ben Kiss István: „S meg kell vallanunk az igazat, ha mindjárt nem is egészen kedvez nekünk, az elmúlt száz esztendő evangélikusságának egyik igen jellemző vonása nem annyira az evangéliumi igazságok kiélése, mint a vallási különbségek nyilvántartása volt, mit aztán a tagok köztudata szertelenségbe is vitt. A katolikusoknak vannak szentjeik, nekünk nincsenek, mondták, azért aki szent, az idegen tölünk.”³⁰ Éppen ezért a tradicionálisnak mondható Szent István elnevezést is csak elvétve használják igehirdetőink: első uralkodónkat egyszerűen István királyként emlegetik, jelezve ezzel, hogy a nemzet megmaradásáért cselekvő államférfit látják benne, és nem a szentté avatott királyt. Mórocz Sándor azonban nem áll meg itt, hanem egy némileg történelmietlen elméletet is elővezet 1940-es igehirdetésében: „Az pedig ne zavarjon bennünket, hogy első királyunk neve előtt ott van a szent jelző. Nem Rómában adták azt neki, hanem Szent László uralkodása alatt a székesfehérvári magyar országgyűlésen, ahol a keresztyénné lett magyarság új eszményt keresett magának.”³¹ A valóságban természetesen 1083-ban az egyébként a legszigorúbb egyházi reformirányzatot képviselő László király pápai jóváhagyással végezte el István, Imre herceg és Gellért püspök szentté avatását.

29 Nagy: *Magyar hálaadás...* (26. jz.), 308.

30 Kiss: *István király napján...* (7. jz.), 330.

31 Mórocz: *István király napja...* (5. jz.), 380.

A római katolikus ünnepléstől való megkülönböztetés éppen ezért olykor szinte kényszeresen részét képezi az általunk vizsgált ígihirdetéseknek. A katolikus hagyománynak – amint napjainkban is – szerves és emblematisz részé volt a Szent Jobb-körmenet, amelyre külön is kitérnek az ígihirdetők. Vértesi Zoltán úgy próbálja megtalálni augusztus 20-a ünneplésének lutheránus színezetét, hogy „habár nem járunk körmenetet István király jobbájával, ámde mi is könyörgünk a mi egyedüli közbenjárónk, a királyok királya Jézus Krisztus nevében a Teremtő egy igaz Istenhez, hogy terjessze ki áldó, megbocsátó és megszentelő karját oly sok balsors tépte nemzetünkre s adjon neki szebb jövendőt, békességet.”³² Hasonlóan fogalmaz Sólyom Jenő: „Ha tán meg is maradt valami István király testéből, mi annak a lassabban elporladó testrésznek a körülhordozásakor türelmesen félreállunk, és egy testrész tisztelése helyett alázatosan, megrendülve vesszük fülünkbe az Isten intését: »Élek én, mond az Úr, mert nékem hajol meg minden térd, és minden nyelv Istent magasztalja.«”³³ Túróczy Zoltán olyan módon is tiltakozik az ünnep dominánsan római katolikus jellege ellen, hogy István uralkodását és annak gyümölcseit nemzeti kincsnek nevezi: „István király ünnepe nemcsak a róm. kath. egyház ünnepe, hanem az egész magyar nemzeté is. Nem engedhetjük meg tehát, hogy bármelyik felekezet kisajátítsa magának. Ha nem is vagyunk ott a szentnek kijáró tiszteletadásban, ott kell lennünk az Istennek kijáró tiszteletadásban azért, hogy első királyként Istvánt adta a magyar népnek. S ha nincs is semmi keresni valónk ott, ahol István örökségét, a jobbot magasra emelik, értékelnünk szabad, sőt kell Istvánnak egyéb örökségét.”³⁴ Vértesi Zoltán azzal is érvel az ünnep katolikus túlsúlya ellen, hogy István korában a jelenleg létező keresztyén közösségek különállása még nem történt meg, és mivel „a keresztyénség akkor egy és egységes volt a Krisztusi hitben és »római« vagy »görög katolikus«, »Ág. h. ev.« elnevezés abban az időben még ismeretlen volt”,³⁵ ezért István és öröksége valamennyi felekezet közös kincse. Mindezt Mórocz Sándor megtoldja azzal, hogy az István korabeli keresztyénséget a későbbi római katolikus kegyességhez képest tisztább vallásosságnak tekinti: „Mert István nem egy felekezet tagja volt, hanem a keresztyénségé. T. i. ő sokkal közelebb állt az apostoli kor keresztyénségéhez, mint pl. a mai katolicizmushoz. Mert István korában még nem volt dogma se a pápai csalhatatlanság, se az átlényegülés, se a papnőtlenység, sőt még a fülbegyónás és a Bibliának egyedül a pápa által való magyarázhatósága se.”³⁶

Azt egyértelműen kijelentik az ígihirdetők, hogy Istvánt semmiképpen sem lehet a római katolikus teológia felfogása szerint szentnek – vagyis különleges érdemekkel bíró közbenjárónak – tekinteni. Ezzel szemben azonban igenis léteznek szentek a szó eredeti, bibliai értelmében, vagyis olyan emberek, akiknek „úgylehet még csak jócselekedeteik sincsenek, de volt és van hitük”,³⁷ méghozzá Krisztus-hitük. Ez azonban nem jelenti azt, hogy különleges érdemeik

32 Vértesi: *István királyhoz...* (8. jz.), 32.

33 Sólyom: *Igaz nemzeti közösség...* (25. jz.), 291.

34 Túróczy Zoltán: István király öröksége. Vázlat. Zsoltár 73, 26 b. *Lelkipásztor*, 1934. 9–10. sz. 305.

35 Vértesi: *Hála és könyörgés...* (2. jz.), 296.

36 Vértesi: *Hála és könyörgés...* (2. jz.), 380.

37 Kiss: *István király napján...* (7. jz.), 331.

volnának, hiszen „a mi egyházunk nem személyi kultusz egyháza, legyen bár az a személy még oly páratlanul kiváló is, mint aminőnek mi első királyunkat ismerjük”.³⁸ Ünneplésünk középpontjában sem ők állnak: „Nemzeti, egyházi életünk nagyjai, ha mégannyira a szívünkhöz nőttek is a mi istentiszteleteinken, nem arra valók, hogy órluk beszéljünk, őket s az ő tetteiket dicsérjük fel, hanem, hogy velük, rajtuk világítsunk meg egy-egy evangéliomi örök igazságot, hogy dicsérjük, mindennél feljebb dicsérjük – nem őket, – hanem értük is az Istent.”³⁹

Istvánnak az a gesztusa, amellyel halála előtt önmagát és az országot a kor felfogása szerint büntetlenek és közbenjárónak tekintett Szűz Mária oltalmába helyezte, joggal váltotta ki az evangélikus igehirdetők ellenérzését. Erre az aktusra ráadásul a korabeli római katolikus egyház rendkívül nagy hangsúlyt helyezett, hangoztatva e felajánlásnak a jelenre is vonatkozó érvényességét, Mária országaként emlegetve hazánkat. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy az igehirdetések némelyikében ez a téma is felmerül, noha érdekes módon inkább Istvánt mentegető éllel. Sólyom Jenő például eleve kételkedik is benne, illetve teológiai szempontból mond kritikát felette: „Jámbor legendaszerkesztők azt írják István királyról, hogy országát Mária pártfogásába ajánlotta. Mégha [sic!] valóban megtörtént volna is ez, akkor sem jelentene ez semmit, mert semmiféle emberi szándék nem változtathatja meg az igazi természetét a hitnek, és nem tudja megrontani a teljes, korlátlan uralmát a Krisztusnak.”⁴⁰ Mórocz Sándor pedig már a háttérre is sejteni véli: „Aki ismeri István keresztyénységét, az sokkal inkább keresi a kolostorok celláiban a felajánlás megszületését, mint István király szájában.”⁴¹

Kitekintés

1949. augusztus 20-án a már csak a kommunista diktatúra bábjaként működő magyar országgyűlés elfogadta az új alkotmányt, amelynek mintája a Szovjetunió 1936-os alkotmánya volt. Formailag ekkor került pont a demokrácia felszámolásának 1944 óta zajló folyamatára. Bár a szocialista alkotmány hangzatos szavai szerint „[a] Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát”,⁴² a valóságban az egyház mozgástere igencsak leszűkült. Éppen ezért augusztus 20-ának mint a keresztyén magyar államiság, illetve Szent István ünnepének említése is háttérbe szorult. A *Lelkipásztor* 1949-ben közölt utoljára kifejezetten István király ünnepére szánt igehirdetési előkészítőt.

38 Kiss: *István király napján...* (7. jz.), 330.

39 Kiss: *István király napján...* (7. jz.), 330.

40 Sólyom: *Igaz nemzeti közösség...* (25. jz.), 292.

41 Mórocz: *István király napja...* (5. jz.), 379.

42 <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1989-46DA/magyarorszag-694A/az-allam-es-intezmenyei-6B53/a-magyar-nepkoztarsasag-alkotmánya-6B54/az-allampolgarok-alapveto-jogai-es-kotelessegei-6C07/> (letöltve: 2022. november 25.)

Mégis történt egy halvány próbálkozás a szerkesztőség részéről, persze az egyházra is ráerőltetett – némelyek által önként is vállalt – újfajta szellemiség jegyében. Néhány évnyi szünet után ismét megjelent egy kifejezetten augusztus 20-ára készült igehirdetés, illetve egy másik írás, amely egyfajta direktívát tartalmazott a lelkészek számára, hogy miképpen kell megemlékezni az igehirdetésben az új alkotmányról. Ez utóbbi 1955-ben látott napvilágot Z. L. tollából – a monogram feloldása nem egyértelmű –, és arra vonatkozik, hogy az augusztus 21-én, Szentháromság ünnepe utáni 11. vasárnapon Jer 9,22–23 alapján elmondandó igehirdetésben milyen módon lehet beszélni az alkotmány időszerűségéről. A szerző szerint az ige az emberi dicsekvés és a mások fölé kerekedés lehetetlenségéről tanít, éppen úgy, mint a Magyar Népköztársaság alkotmánya, amely kimondja az emberek teljes egyenlőségét: „Ezen a ponton is utalhatunk új alkotmányunkra, amely népünk történetében első ízben teszi az állampolgárokat egyenjogúakká a társadalom és az állam minden ügyében.”⁴³ Mindez nemcsak az egyénekre, de a különböző felekezetek kapcsolatára is vonatkozik: „Azáltal, hogy Alkotmányunk biztosítja minden felekezet részére a teljes vallásszabadságot és minden állampolgár részére a lelkiismereti szabadságot, az egyházakat az egymásközötti [sic!] viszony tekintetében új magatartására [sic!] indítja.”⁴⁴

1956-ban augusztus 20-a hétfői napra esett, ennek ellenére a *Lelkipásztor* közöl egy rövid igehirdetést Ézs 42,1-8 alapján *Alkotmány ünnepére* címmel. A szerző Kutas Elek, aki szerint a próféta ige Jézus Krisztust állítja elénk, és az ő példáján keresztül arra vezet minket, hogy kötelességünk csendben és alázatosan, gyengéden és türelemmel, határozottan és hűségesen szolgálnunk, mégpedig az egész társadalom tekintetében: „Ezt a csendes, szerény szolgálatot, melyhez mégis annyi sok alázatosság kell, várja tőlünk Isten, az egyház, várja mindegyiküinktől a társadalom, hazánk népe is.”⁴⁵

Ez a kezdeményezés nem tűnt maradandónak, mert az augusztus 20-i igehirdetések végleg kikoptak az egyházi gyakorlatból, így a *Lelkipásztorból* is. A folyóirat továbbra is közölt minden egyes vasárnapra igehirdetést, illetve egyre gyakrabban a lelkészek műhelymunkáját támogatni hivatott homiletikai előkészítőt; így azokra a vasárnapokra is, amelyek a következő évtizedekben augusztus 20-ra estek. Az alábbi táblázat ezeknek az áttekintését segíti:

Évfolyam	Vasárnap	Textus	Szerző	Műfaj
1950	Szentháromság ünnepe utáni 11. vasárnap	Ijn 1,8–2,2	Muntag Andor	igehirdetési előkészítő
1961	Szentháromság ünnepe utáni 12. vasárnap	Mk 10,17–27	Virágh Gyula	igehirdetési előkészítő
1967	Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap	Lk 13,22–27	Vámos József	igehirdetési előkészítő

43 Z. L.: Megemlékezés az alkotmány ünnepéről. *Lelkipásztor*, 1955. 8. sz. 512.

44 Z. L.: *Megemlékezés...* (43. jz.), 512.

45 Kutas Elek: Alkotmány ünnepére. *Lelkipásztor*, 1956. 7. sz. 480.

1972	Szentháromság ünnepe utáni 12. vasárnap	Róm 11,25–32	Szabó Gyula	igehirdetési előkészítő és igehirdetés
1978	Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap	Ez 18,1–9	Bánfi Béla	igehirdetési előkészítő
1989	Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap	Ez 18,25–32	Deme Dávid	igehirdetés
1995	Szentháromság ünnepe utáni 10. vasárnap	Róm 9,30–33	Tóth Attila	igehirdetési előkészítő
2000	Szentháromság ünnepe utáni 9. vasárnap	Jn 15,1–5	Laborczy Géza	igehirdetési előkészítő
2006	Szentháromság ünnepe utáni 10. vasárnap	2Móz 19,1–6(7)	Lupták György	igehirdetési előkészítő
2017	Szentháromság ünnepe utáni 10. vasárnap	Lk 19,41–48	Kendeh K. Péter	igehirdetési előkészítő

Ezeket az írásokat átolvasva megfigyelhetjük, hogy hosszú időn át egyetlen szerző sem tesz még csak halvány utalást sem arra, hogy az adott textus majd augusztus 20-án fog elhangozni a szószékeken. Ennek oka a rendszerváltás előtt elsősorban nyilván az öncenzúra volt, hiszen ha egy lelkész nem volt hajlandó arra, hogy augusztus 20-án az alkotmányt és ezzel a szocialista társadalmi berendezkedést dicsérje – minthogy Szent Istvánról és a keresztyén magyar államiságról nem lehetett volna beszélni –, az inkább szemérmesen kerülte az ilyesfajta aktualitásokat. Másrészt visszatért az a régebből már megismert helyzet, hogy mivel a Rákosi-, majd a Kádár-diktatúra átértelmezte az ünnepet, annak eredeti, kifejezetten egyházi tartalmú ünneplése csak a római katolikus felekezet templomaiban élt tovább, természetesen a korábban megszokott körmenetek nélkül. Így az ünnepet még inkább római katolikus ünnepként kezdték számon tartani, amelynek nincs relevanciája a lutheránus teológiában, sőt inkább „illik” szembehelyezkedni vele. Végül ne feledkezzünk el egy merőben prózai háttérről sem: a nyomdai munkálatok miatt a szerzők a nyár közepén megjelent írásaikat már tavasszal le kellett, hogy adják a szerkesztőségnek, így nem is feltétlenül gondoltak arra, hogy az általuk feldolgozott vasárnap éppen augusztus 20-ára esik.

Annál érdekesebb, hogy a rendszerváltást követő időkben is hallgatnak az igehirdetők Szent István ünnepéről. Ez még a 2000. évi igehirdetési előkészítő esetében is így van, pedig ekkor éppen a Szent Istvánhoz kötődő millenniumi emlékévet ünnepelte az ország. Ennek lezárása volt az a 2001. augusztus 19-én ünnepelt ökumenikus istentisztelet, amelynek Szebik Imre által jegyzett igehirdetése viszont megjelent a *Lelkipásztorban*. A textus Lk 18,9–14 volt, az igehirdetés pedig inkább ehhez alkalmazkodik, éppen csak érintve az ünnepi aktualitást. Végkicsengése mégis illeszkedik az ünnephez: „Urunk, légy irgalmas nekünk, bűnösöknek. Hordozd kegyelmesen hazánkat, oltalmazd nemzetünket! Te adj boldog, bátor, felelős újrakezdést az újabb ezer évben!”⁴⁶

46 Szebik Imre: Igihirdetés a Szilágyi Dezső téri templomban 2001. augusztus 19-én. *Lelkipásztor*; 2001. 10. sz. 399.

Akad mégis két igehirdetési előkészítő – történetesen a két legújabb –, amely az augusztus 20-ára eső vasárnap igéjével kapcsolatban az ünnepi vonatkozásokat is megemlíti. E két esztendőben augusztus 20-án a Szentháromság ünnepe utáni 10. vasárnapot ünnepeltük, amely régi egyházi tradíció szerint emlékezés Jeruzsálem Kr. u. 70. augusztus 10-én történt lerombolására, illetve Istennek az abban megmutatkozó ítéletére. 2006-ban Lupták György természetes módon von párhuzamot a Sínai-hegyi szövetség és Szent István király műve között: „Augusztus 20-a van. Államalapító Szent István királyra emlékezünk. Nekünk, evangélikusoknak nem kell hogy problémát okozzon első nagy királyunk neve előtt a »szent« jelző. Még ha nem is tiszteljük őt szentként, akkor is népünk, nemzetünk történelmének nagy királya ő, aki nehéz, de népünk fejlődésének irányát, jövőjét meghatározó döntéseket hozott meg. Nem imádkozunk ugyan hozzá, de hálát adhatunk érte minden nép Urának, akinek a szuverén akaratából lettünk mi is néppé, és lett ő is nagy királyunkká. [...]

Izrael népe a Sínai-hegynél lett Isten gyülekezete és Isten népe. A pogányság és a kalandozások korának lezárultával Szent István király vezette vaskézzel őseinket Istenhez, mert jól tudta, Európában megmaradni akkor csak keresztényként lehetett.”⁴⁷

Egészen más úton jár azonban 2017-ben Kende K. Péter, aki éppenséggel óv az ilyesféle párhuzamoktól: „Még különösebbé teszi az idei Jeruzsálem-vasárnapot, hogy augusztus 20-ára esik. Itt most csak arra a – mindenképpen kerülendő – veszélyre hívom fel a figyelmet, hogy könnyedén áldozatul eshetünk annak a csábító csapdának, hogy ellentéppárba állítsuk a megítéltetett zsidóság egykori (»megérdemelt«) tragédiáját a Szent István-i »krisztianizálással« vagy akár hazánk mai aktuálpolitikai szerepvállalásával.”⁴⁸ Aztán néhány sorral később maga is felállítja ezt a párhuzamot, csakhogy negatív megközelítésben: „Egészen megdöbbentő, hogy míg a lózungok világában a keresztény Európát félti a keresztény Magyarország, a »tábort« a legjobban éppen a valamivel, valakikkel, a másokkal szembeni alantas érzések és gyűlölködés szításával lehet egységben tartani...”⁴⁹ A célozgatás merőben aktuálpolitikai, ugyanis a kormányzatnak az illegális migrációt Európára szabadító erőkkel szembeni fellépését minősíti gyűlöletkeltésnek, összhangban az ekkor napvilágot látott ellenzéki politikai nyilatkozatokkal.

Következtetések

Többféle szempont szerint vizsgáltuk meg a *Lelkipásztor* folyóiratban augusztus 20-ára készített igehirdetéseket és homiletikai előkészítőket, illetve az ezek elmaradását követő korban az ünnepre valamilyen formában reagáló, a szószék felé irányított megnyilvánulásokat. Történelmi „kalandozásunk” azonban akkor lesz teljes, ha a távolabbi és az egészen közeli múlt feltárása után levonunk néhány egyszerű következtetést is.

47 Lupták György: Szentháromság ünnepe után 10. vasárnap. 2Móz 19,1–6(7). *Lelkipásztor*, 2006. 8–9. sz. 340.

48 Kende K. Péter: Szentháromság ünnepe után 10. (Jeruzsálem) vasárnap. Lk 19,41–48. *Lelkipásztor*, 2017. 8–9. sz. 338.

49 Kende K. Péter: *Szentháromság ünnepe után 10. (Jeruzsálem) vasárnap...* (48. jz.), 339.

Elsőként ideje volna levetkőzni ösztönös ellenérzéseinket a szentek ünnepeivel szemben, hiszen „a szentekről megemlékezhetünk azért, hogy kövessük hitüket és jó cselekedeteiket” (CA 21,1).⁵⁰ Már csak azért is, mert a szentekre emlékezve tulajdonképpen magát Krisztust ünnepejlük, aki a szentek életében vagy éppen ő általuk cselekedett. Az efféle megemlékezésnek pedig nagyon is megvan a helye a lutheránus kegyességben: „Hitvallásunk helyesli a szentek tiszteletét. Háromféle tiszteletet kell helyeselnünk. Az első a hálaadás. Hálát kell ugyanis adnunk Istennek, hogy példát mutatott az irgalmasságra, hogy kijelentette, üdvözíteni akarja az embereket, hogy tanítókat és egyéb adományokat adott az egyháznak. Ezeket az adományokat, mivel hatalmasak, magasztalni kell, és dicsérni kell a szenteket, akik hűségesen éltek ezekkel az adományokkal, ahogyan Krisztus is dicséri a munkálkodó hívőket (Mt 25,21.23). A tiszteletadás második fajtája hitünk megerősítése; amikor látjuk, hogy Péter bocsánatot nyer a megtagadásért, attól mi is megerősödünk, hogy erősebben higgyük, a kegyelem valóban erősebb a bűnnél (Róm 5,20). A tiszteletadás harmadik fajtája először a hit, azután a többi erény követése; ezeket ki-ki a saját hivatásában kövesse.”⁵¹ A tiszteletnek e formái pedig nagyon is vonatkoztathatók első uralkodónk személyére és művére, akiről a kortárs források egybehangzóan állítják, hogy – minden szükséges szigorúsága mellett is – valóban kegyes és istenfélő ember volt, ilyen módon pedig testvérünk a Krisztus-hitben, és példa a mi számunkra is. Ha pedig figyelembe vesszük Melanchthon fent idézett utolsó megjegyzését, akkor mindehhez különösen hangsúlyosan kell hozzátennünk: Szent Istvánnak, az istenfélő uralkodónak a példája elsősorban a világi felsőbb-ség tagjait, a hatalom gyakorlóit kötelezi nap mint nap önvizsgálatra és az Isten iránti felelősségük komolyan vételére. Ezt hangoztatni pedig az egyház részéről minden időben időszerű.

Láthattuk, hogy Isten igéjének van mondanivalója nemcsak a közvetlenül Krisztus egyházában szolgáló szentek, hanem egy világi hívő, egy istenfélő uralkodó esetében is. Számos riasztó példát is látva azonban ehhez nyomban hozzá kell fűznünk azt is, hogy amikor szószéken állunk, egy nemzeti ünnepen és egy nemzetünkhöz kötődő szent emléknapján sem szólalhatunk meg másként, csakis az evangélium hirdetőiként. Az igehirdetés augusztus 20-án sem lehet pusztán megemlékezés: benne az élő Krisztust prédikáló tanúságtételnek kell megszólalnia. Szomorú példák intettek bennünket arra, hogy a szószéken felolvasott textus nem fakulhat egyszerű mottóvá, amit az igehirdető könnyedén hozzáigazíthat a saját mondanivalójához. Mindez természetesen messze túlmutat a nemzeti ünnephez kötődő istentiszteleteken, és általános érvényű megállapításként is le kell szögeznünk: mindig az egyház tanúságtételének kell az igéhez kötődnie, nem pedig az igével alátámasztani egy-egy időszerűnek, elfogadhatónak, népszerűnek tartott emberi gondolatmenetet.

50 Bódi E. – Reuss A. ford. *Ágostai hitvallás*. Budapest, 2008, Luther Kiadó, 37. /Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 2./

51 Bódi E. – Reuss A. ford. *Apológia, az Ágostai hitvallás védőirata*. Budapest, 2017, Luther Kiadó, 236. /Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 3./

Szükséges volna továbbá megszabadulnunk attól a vélhetően a XX. század második feléből eredeztethető mesterkéltségtől, amely szerint az egyháznak illik tartózkodnia a nemzeti kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalásoktól. Miközben a világ egyre inkább az arctalan globalizmus uralma alá kerül, a liberális értékrend felbomlasztja az összetartó közösségeket, minthogy csak az egyénekről akar tudni, és miközben már megjelentek azok a szereplők is a politikai palettán, akik nyíltan a nemzetállamok megszüntetését tekintik értéknek és elrendelő célnak, vajon ebben a helyzetben ne lehetne szava az egyháznak a tradicionális értékek, a nemzeti közösség, az azt összetartó hagyományok megvédése érdekében? Miközben olyan egyértelműen – és persze teljes joggal – sorakozik fel az egyház például a természetvédelem ügye mellé, miért kellene hallgatnunk akkor, amikor a nemzeti közösség ügyéről van szó? Miért ne pártolhatná az egyház a közösséget összetartó tradicionális gyökerek megvédését az ellene irányuló fokozódó támadások korában?

Augusztus 20-a a másik két nemzeti ünnepünkkel összehasonlítva kimondottan és tagadhatatlanul a magyar nemzeti lét keresztyén alapú meghatározottsága mellett tanúskodik. Éppen ezért kellene az egyháznak határozottan felvállalni ezt az ügyet; és persze azért is, mert korunkban éles és egyre radikálisabb támadások érik ezt az alapot az úgynevezett nyílt társadalmat hirdető ideológia részéről. Az egyháznak tudomásul kell vennie, hogy ez egyre közvetlenebb módon az általa képviselt ügy, illetve a saját léte elleni fellépést is jelenti. Ennek nyomán pedig el kell jutnia oda, hogy ma nem a hallgatás vagy a diplomatikus, mindenki kezét kereső semmitmondás ideje jött el, hanem annak megvallása, hogy a keresztyén ember, illetve az evangélikus egyház számára az a nyilvánvaló és természetes, hogy a nemzeti létünk alapja a keresztyén kultúra, személyes életünké pedig a Krisztus-hit: az előbbi nyilván a világi felsőbbtség, az utóbbi pedig az egyház hatáskörébe tartozik.

Az aktuális kihívásoknál maradva: Szent István király ünnepén olyan keresztyén uralkodóra emlékezünk, aki államférfi és mélyen hívő ember is volt egyben. Élete példája mutatja – és ebben persze nincs egyedül –, hogy e kettő nem zárja ki egymást. Lehet valaki egyszerre könnyörtelenül szigorú vezető és irgalmas szívű Krisztus-követő. Az államot és az egyházat el lehet, sőt bizonyos mértékben el is kell választani egymástól, de a keményen rendet szabó politikus és az ő Krisztus-hite elválaszthatatlan egymástól. Amikor a mi időnkben lassan elérkezünk a tetteges keresztyénüldözés küszöbére – Európának az iszlám migránsokkal elárasztott nyugati fele ezt már megízlelte –, szükséges rámutatnunk arra, hogy a felsőbbstégnek nem szükséges értékesnek lennie, és steril világnézettel kormányoznia, hanem igenis lehet elkötelezett keresztyén anélkül, hogy ezzel bárkit is gátolna bármilyen szabadságjogában.

Továbbá: István maradéktalanul és sikeresen képviselte a rá bízott nemzet érdekeit. Uralkodása idején Magyarország három nagyhatalommal szemben volt kénytelen egyensúlyozni: a Német-római Birodalom, a Bizánci Császárság és a pápaság érdekeinek keresztüzében kellett,

nemzeti létünk alapja a keresztyén kultúra, személyes életünké pedig a Krisztus-hit

hogy fennmaradjon. István pedig úgy kormányzott, hogy alapvetően mindhármukkal korrekt viszonyt tartott fenn – az olykor kipattanó fegyveres konfliktusok dacára is –, ám mindvégig független és a saját országa érdekeit a végsőkig képviselő uralkodóként. Hűbéri viszonyról, megalázkodásról, a magyar érdekek sérelmének eltűréséről az ő esetében szó sem lehetett. Annak ellenére sem, hogy a keresztyén magyar királyság Európa „új” államalakulatának számított, ráadásul nem kevés idegen segítőtársa volt Istvánnak az új rend kialakításában. Óhatatlanul kínálkozik a párhuzam, hogy ezt a helyzetet összevessük azzal a tapasztalásunkkal, hogy mennyire nem egyenrangú félként fogadta és kezeli a mai Európa a XXI. század kezdetén csatlakoz(tat)ott „új” tagállamait.

Összefoglalva mindezt: augusztus 20-a megfelelő teológiai értékelése arra tanít minket, hogy egyházként meg kell tanulnunk mind a keresztyén, mind a nemzeti elkötelezettségünk mellett tanúskodni, kiegyensúlyozottan, a kettőt nem összerosva, de nem is szembeállítva. Megtanulhatjuk, hogy hálát kell adnunk mindazokért, akik előttünk jártak, példaképeink a hitben, és megalapozták az evangélium hirdetésének külső körülményeit azon a földön, amelyet otthonunknak nevezhetünk, és amelynek a jólétéért és megmaradásáért munkálkodva vágyakozhatunk a Krisztustól kapott reménységgel az örök hazába.

Mindenesetre érdemes odafigyelni elődeinkre, akik nem is olyan régi énekeskönyveink tanúsága szerint augusztus 20-án még István király ünnepét köszöntő templomi énekeket is zenghettek, például Haan János békéscsabai lelkész művét:

„Üdvözlégy oh magyar nép szent ünnepje,
Istvánnak napja, üdvözlégy nekünk,
Emlékedet örök dicsőség lepje
S ma is hirdesse buzgó énekünk,
Te jelented azt,
Mi dicsre fakaszt:
Hogy nemzetünk Jézusnak hive lett.

E honban Jézusnak szent vallásával
A pogány hit mi soká harczola.
Ki volt, ki védvén azt Erős karjával,
Lett a magyar haza apostola?
Gejzának a fia,
Kit áld Hunnia,
István a magyar nagy fejedelme.”¹

1 Haan Lajos (szerk.): *Békés-csabai énekeskönyv ágostai hitv. evangyelmi hivek számára*. 9. kiad. Budapest, 1909, Benkő Gyula cs. és kir. könyvkereskedése, 92. sz. 72.

Egy igen titkos és különleges társaság

Gyurátz Ferenc: A szabadkőművességről. Vasszilvágy, 2007, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 110. o.

Időről-időre, újra és újra felröppen a hír, hogy egyik-másik ember valószínűleg szabadkőműves. Van, aki biztosan állítja, hogy ez így van, nem csupán lehetőség. De valójában senki sem tudja, hogy igaz-e, és azt sem, hogy mi pontosan a szabadkőművesség. Mindenki csak találgat, az emlékképekben felrémlik egy-egy filmrészlet, egy-egy szűk körben, bennfentesek körében suttogott hír, hogy Ausztriában találtak egy szabadkőműves templomot, ahol titokzatos szertatásokat végeztek. Az átlagember még nem találkozott bevallottan szabadkőműves emberrel, így a suttogott hír egyre jobban terjed. Pontosan ez, a titokzatosság homálya ad táptalajt ennek a mozgalomnak, ez élteti. Gyurátz Ferenc 136 évvel ezelőtt megjelent könyvében, mai aktualitással is, felteszi a döntő kérdést: „Miért rejtezkedik a szabadkőművesség – mely pedig szinte valláserkölcsi feladatra vallja magát hivatottnak – még mindig a titokzatosság éji homályában? Talán azért, mert érzi, hogy ebből kilépve elvesztené érdekességét?” (82) A kérdésre a válasz teljesen egyértelmű, mindenki tudhatja. Még püspöki szolgálatra történt elhívása előtt pápai lelkészként írt könyve alapvető fontosságú most is, ha valaki hiteles képet kíván kapni a szabadkőművesség mozgalmáról. A 2007-es kiadás, melyet idén újra megjelentettek, bár szövegében őrzi a XIX. századi stílust, tartalmában és mondanivalójában a jelenkorban is időszerű és hiánypótló mű. A Békés Márton szerkesztésében megjelent, a Magyar Nyugat Könyvkiadó által jegyzett kiadásban a szerkesztő tollából részletes tanulmányt olvashatunk magáról a szerzőről, a korról, melyben élt, a korabeli szabadkőművesség helyzetéről történészi megközelítésben.

A szerző által társulatnak nevezett szabadkőművességnek a titokzatosság kódéba vesző eredetéről az olvasó számára mégiscsak kiderül: lehetséges, hogy egy ősi egyiptomi titkos társasághoz vagy éppen a templomos lovagok szervezkedéséhez vagy inkább a középkori templomépítő építészcéhekhez van köze. A páholyok sejtelmes jelentése is feltárul: ezek vajon a tehetősebb közönség számára elkerített helyek vagy az építkezések mellett felállított tároló- és társalgókonyhók voltak? Érdekes, hogy miként éledtek újjá és terjedtek el szerte Európában és Észak-Amerikában a szabadkőműves páholyok és a megvilágosított tagok közötti rendfokozatok (rangok): nagy koronaőr, nagy lámpaőr, kardőr, szögmérőőr, templomőr stb. A szabadkőművesség a XIX. századra már világviszonylatban legalább 600 000 taggal rendelkezett, leginkább az Egyesült Államokban, de Európában is voltak szép számmal páholyok. Mi ennek a nagy népszerűségnek az oka ebben a században? A

Az átlagember még nem találkozott bevallottan szabadkőműves emberrel

A páholyok sejtelmes jelentése is feltárul:

Mi ennek a nagy népszerűségnek az oka ebben a században?

szerző úgy látja, hogy akkor történik meg ez, amikor „a meleg ragaszkodás a létező vallás iránt a társadalom egyes osztályaiban meglan- kad.” (31) Mindehhez hozzájárul még a titokza-

tosság utáni vágy és a tagoknak magasabb és magasztosabb erkölcsi rangot ígérő képzet is.

Hogyan lehet valaki ennek a titkos társaságnak tagja? Titokzatos, különleges helyen történő titkos beavatás által. Előkerül a bőrkötény, a körző, a kalapács, a vakolókanál, de nem hiányozhat a Biblia sem. Az ünnepélyesen kivilágított teremben a végtelen ég kékjét tükröző falak a lélekemelő énekkel már teljesen kiszakítják a jelöltet a hétköznapi élet szürke mindennapjaiból. Mindennek a csúcspontja az ünnepélyesen elmondott eskü, mely tartalmazza, hogy a szabadkőművesség titkait elárulónak milyen válogatott kínzásokat kell kiállnia, és milyen kegyetlen halált kell halnia. (34) Hogy az árulókkal megtették-e ezeket bármelyik páholyban is, az érdekes kérdés, megérne egy pontos, alapos kutatást.

A titokzatos társaság célja igen magasztos: olyan állapotba eljutni, melyben megvalósul Isten akarata mindenhol, mindenkiben, legalábbis a szabadkőművesekben. A cél nem más, mint a teljes szabadság, az előítéletek eltüntetése, a vallások közötti egység megteremtése azokkal a

A titokzatos társaság célja igen magasztos:

kőműves tagokkal, akik már „belsőleg az eszményi, az istenteljes istenemberséghez tartoznak.” (46) Eszerint a beavatott már a megistenülés állapotának közelébe jut. Gyurázt meg

is fogalmazza a teljesen egyértelmű kritikát: ha ilyen magasztos eszme a cél, akkor miért kell a titkolózás ködébe burkolózni, és a titokzatosság, a beavatottság magas fala mögé elzárkózni? „Ha a kőműves testvéreknek céljuk csakugyan az igazság és szabadság temploma, akkor félre a kínai fallal, építsenek nyíltan, szabadon.” (47)

A társaság célmeghatározásából természetesen következik az egyházhoz való viszonya is. Úgy gondolják, hogy a szabadkőművesség az igaz vallás, sőt minden vallások vallása, az isteni igazság, békesség és magasztosság letéteményese, a tagok, ha elmennek is keresztyén templomba, ott nem érzik jól magukat, mert az ember kiteljesedése csakis a páholyban történhet. (55) Nem kis beképzeltségről és egyben mások lenézéséről tanúskodik ez a pökhendi magatartás. A szerző érzékelve és több példán szemléltetve ezt a felsőbbrendűségi tudatot, alaposan,

célmeghatározásából természetesen következik az egyházhoz való viszonya is.

részletesen bemutatva mellé teszi a keresztyén egyházak Istentől kapott szolgálatát, áldozatvállalását az emberek és a társadalom iránt, a XIX. században jól megszokott és elterjedt felvilágosodást támogatva és hirdetve. Kimerítő

elemzéssel, bibliai idézetekkel mutatja be a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméjének a protestantizmusban megvalósuló szándékát a szabadkőművesség ellenében, amely magát tartja az igazi szabadság, a valódi egyenlőség és teljes testvériség birtokosának.

A szerző szól a szabadkőművesség által hirdetett eredményekről is, Jézus szaván tájékozódva, hogy gyümölcseiről ismerhetjük meg a fát (Lk 6,44). (69) Pontosán így van ez ezzel a társulattal is. A fennen hangoztatott cél és a mindenkinél magasabb rendűség tudata alapján nem kevesebbet állítanak, természetesen minden bizonyíték nélkül, hogy Jézus Krisztus is szabadkőműves volt Ábrahámval, Salamonnal, Noéval, Ádámval együtt, a legfőbb kőműves mester pedig maga az Isten. (70) Minderre természetesen nincsen semmilyen bizonyíték. Állítják továbbá, hogy egyedül náluk, az ő páholyaikban valósul meg a „társadalom minden osztályainak egyesülése.” (71) Feltehetjük a kissé cinikus kérdést: ha ez így van, akkor mi szükség volt és mi szükség van bármilyen kommunista mozgalomra? A társadalmi osztályok egyesülése mellett még azzal is dicsekszik a társaság, hogy egyedül ők azok, akik a szokások, az erkölcsök, a nyelvek, a divat, a pénznemek és a mértékegységek fúziójára is töreksenek. (71) A szerző rámutat, hogy a nemzetek, néposztályok közötti testvériség tudatát a „szeretet vallása” (71), a keresztyénség már régen hirdeti.

szól *szabadkőművesség által hirdetett eredményekről is,*

A társaság fennen hangoztatja, hogy ők az igazi testvériség megvalósítói. Csakhogy valójában ők válogatnak a jelentkezők között műveltségi, iskolázottsági és vagyoni alapon. A felvételnél megkérdezik, hogy a jelentkező milyen műveltséggel, iskolázottsággal rendelkezik, és amennyiben nem üti meg az általuk felállított mértéket, elutasítják. A keresztyén diplomok és gyülekezetek azonban válogatás nélkül mindenki előtt nyitva vannak... A testvériség és egyenlőség jegyében, „természetesen”, a nők nem nyerhetnek felvételt egyetlen páholyba sem: hogy ez kirekesztő-e, éppen a testvériség hangoztatása mellett, azt mindenki maga el tudja dönteni.

Gyurázt azt is feltárja, éppen a társaság saját tagjainak beszámolóí alapján, hogy mi a jellemző arra, amikor összejönnek: ingyenc falatok, drága pezsgők nem kis mennyiségben. (76) Egy kilépett tagot idézve a szerző bemutatja, e titkos társaság arra törekszik, hogy a társadalom minden rétegében, minden területen komoly befolyással rendelkezzen, csak a páholyon keresztül juthasson bárki jó, társadalmilag is meghatározó pozícióba. (77)

Végső konklúzióként Gyurázt kíméletlenül fellebbenti a fátylat a titkolózó, kirekesztő társaságról, Krisztus Urunkat idézve: „Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Mt 5,16) Egyetlen titkos társaságnak sincs semmilyen létjogosultsága, főleg úgy, hogy az egész emberiség jobbítását, egységét, javát szorgalmazza. „Lépjén ki a szabadkőművesség a titok homályából, melybe nem kényszeríti senki, legfeljebb csak maga erőszakolja bele önmagát” (89) Teljes mértékben egyet lehet érteni a szerzővel. Igazán érdekes és tanulságos olvasmány ez a kis könyv, bátran tudom minden, a téma iránt érdeklődőnek, ajánlani.

Gyurázt *kíméletlenül fellebbenti a fátylat a titkolózó, kirekesztő társaságról,*

Summary

In our 48 page Christmas holiday issue **Zsuzsanna Menyes Uram** brings us *the good news of the season*: God himself came to us in the child of Bethlehem. And he will stay with us with his might and love every day.

In our *Round table* column we bring *an old document*, in which the authors write about their thoughts on the renewal of the church, emphasizing the need to become a confessional church. The document is followed by the comments of *four members of our editorial staff*, each of them giving their own view on the thoughts in the document and on the situation of the church today and on much needed changes. We hope our Readers will also be inspired by the document and the comments, so we would gladly receive reactions on the topic.

This is followed by the second part of the *study* from **József Tubán** analyzing the sermons given on our national celebration on 20th August.

In our *Bookreview* column **Zoltán Isó** reviews *a book written by Ferenc Gyurátz* about an interesting topic: *free masonry*.

We hope our Readers will find joy in reading our issue and will be enriched by it in the following festive season.

Zusammenfassung

In unserer 48-seitigen Weihnachtsausgabe verkündet Frau **Menyes Zsuzsanna Uram** (Menyesné Uram Zsuzsanna) *das Evangelium des Festes*: In dem Kind von Bethlehem ist Gott selbst unter uns gekommen und bleibt jeden Tag mit seiner Kraft und Liebe bei uns.

In unserer Rubrik „*Runder Tisch*“ veröffentlichen wir ein *altes Dokument*, in dem die Autoren ihre Gedanken über die Erneuerung der Kirche zum Ausdruck bringen und betonen, dass die Kirche zu einer bekennenden Kirche werden muss. *Vier Mitglieder unseres Redaktionsteams* nehmen zu diesem alten Dokument Stellung und beschreiben jeweils ihre eigene Sicht des Dokuments, den aktuellen Stand der Kirche und die notwendigen Änderungen. Ich bin sicher, dass auch unsere Leserinnen und Leser einige Gedanken zu diesem Thema haben werden. Unser Redaktionsteam würde sich freuen, wenn Sie sie mit uns teilen würden.

Nach unserer Kolumne „*Runder Tisch*“ veröffentlichen wir den zweiten Teil von **József Tubán**s *Analyse* der anlässlich *des Festes am 20. August geschriebenen Predigten*.

Schließlich in unserer Rubrik *Buchbesprechungen* stellt **Zoltán Isó** ein *Buch von Ferenc Gyurátz* vor, das ebenfalls ein sehr interessantes Thema hat: Es handelt von der *Freimaurerei*.

Wir hoffen, dass unsere Leserinnen und Leser unser Magazin gerne in die Hand nehmen und es während der Festtage gerne lesen werden.

E számunk szerzői

Isó Dorottya lelkész – Veszprém

Isó Zoltán lelkész – Veszprém

Kovács László lelkész – Baja

Menyesné Uram Zsuzsanna lelkész – Lovászpataona
– Vanyola

Tubán József lelkész – Csorna

Weltler Gábor lelkész – Malomsok

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	700,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	500,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Ordass L.:	Útravaló	2500,-
Ordass L.:	A keresztfá tövében (új kiadás)	1100,-
Ordass L.:	Naplóm	4900,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	600,-
Terray L.:	Nem tehetett mást (Ordass püspök életútja - új kiadás)	1100,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet!	250,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy (írásmagyarázat)	300,-
Scholz L.:	Elveszett és megtaláltatott (a tékozló fiúról)	150,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom (bevezetés az egyház tanításába)	400,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág J.:	Dr. Luther Márton önmagáról (6. kiadás)	1400,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	250,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát	450,-
Maróthy J.:	Szegények szíve (novellák)	700,-
Rózse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	Evangelikus egyházjog (I-II. kötet)	1700,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-
Böröcz S.:	Kiáltás a mélyből (egy lelkész élete a Gulágon)	1400,-
Ittzés J.:	Az evangélium hullámhosszán (meditációk)	500,-
Kapi B.:	Isten hárfása (Gerhardt Pál életregénye)	1400,-
Gémes István:	Fellebbentett fátyol (igehirdetések)	1250,-
Gémes István:	... „saját kezemmel írom: Pál”	1400,-
Joób Olivér:	Ünnep – hetven áhítat egy évre	1400,-
Joób Olivér:	Válasz	1600,-
Joób Olivér:	Élőszó. Hol és hogyan prédikáltam?	3000,-
Joób Olivér:	Közösség. Írások, előadások, énekfordítások	3000,-
Hallgrímur Pétursson:	Passió-énekek	1900,-
Fónyad Pál István (szerk.):	Elég néked az én kegyelmem, Fónyad (Fuchs) Pál élete és munkássága	2000,-

A keresztyén igazság egy szám ára 880 Ft, az éves előfizetés 3500 Ft, külföldre 7000 Ft.

Folyóiratunk megrendelhető: Ordass Lajos Alapítvány, 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Alapítványunk kiadványait megvásárolhatja vagy postai szállítással megrendelheti a Huszár Gál könyvesboltban (1054 Budapest, Deák tér 4.). Telefon: 20 314 2632 (egyházi flottás), honlap: huszargal.hu

Tartalmi összesítő

Karácsonyi, 48 oldalas számunkban **Menyesné Uram Zsuzsanna** hirdeti meg az *ünnep evangéliumát*: a betlehemi gyermekben maga az Isten jött közénk, és velünk marad hatalmával, szeretetével minden napon.

Kerekasztal című rovatunkban egy *régi dokumentumot* közlünk, melynek írói az egyház megújulásával kapcsolatos gondolataikat fejtik ki, és hangsúlyozzák, hogy az egyháznak hitvalló egyházzá kell válnia. Ehhez a régi dokumentumhoz *szerkesztőségünk négy tagja szól hozzá*, ki-ki a maga látása szerint leírva, hogyan vélekedik az egykori iratban foglaltakról, és egyházunk jelenlegi állapotáról, szükséges változásokról. Bizonyára Olvasóinkban is ébrednek gondolatok e kérdésben. Szerkesztőségünk szívesen veszi, ha megosztják velünk azokat.

Kerekasztal rovatunk után **Tubán József** augusztus 20-a alkalmából írt igehirdetések elemzését bemutató *tanulmányának* második részét közöljük.

Könyvismertetés rovatunkban pedig **Isó Zoltán** mutat be egy *Gyurácz Ferenc által írt könyvet*, melynek témája szintén nagyon érdekes: a szabadkőművességről ír.

Reméljük, hogy Olvasóink szívesen veszik kézbe lapunkat, és az ünnepi időben élményt szerez számukra az olvasása.